

გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ლექსის დემიფრიზების შესახებ („შემოდგომა „უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“)

ჭერ კიდევ გასული საუკუნის 10-იან წლებიდან დაწყებული ჩვენ არაერთხელ მოგვიხდა იმის აღნიშვნა, რომ გ. ტაბიძის სიმბოლისტური ლექსების მნიშვნელოვანი ნაწილის შექმნის იმპულსს თეატრალური შთაბეჭდილებები წარმოადგენდა. ამ ხასიათის ლექსები ძირითადად თავმოყრილი იყო პოეტის მეორე წიგნში, რომელიც 1919 წელს დაიბეჭდა „Crane aux fleurs artistiques“-ის სახელწოდებით. თვით კრებულის სათაურიც („თავის ქალა არტისტული კვანძებით“) სწორედ იმ გააზრებით არის შერჩეული, რომ აქ საქმე გვაქვს ხელოვნების ნაწარმოებების ინტერალურ დამუშავებასთან.

ამჟამად ყურადღება გვსურს შევაჩეროთ იმ ლექსზე, რომლითაც იხსნება ეს კრებული: „შემოდგომა „უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“.

ლექსში ინდიკატორის ფუნქცია დაკისრებული აქვს ტაქსს: „რომანზე ისვენებს შანდალი, რომანში—შეშლილი სკვითული“. დღეს, როდესაც ჩვენ ლექსის შექმნის ეპოქას (1917 წ.) თითქმის მთელი საუკუნით ვართ დაცილებული, არაპროფესიონალი მკითხველისთვის გაანვლებულია იმის გააზრება, თუ რატომ მაინც და მაინც დასახელებული ტაქსს უნდა მიეცეს ყურადღება პოეტისეული ჩანაფიქრის წვდომის თვალსაზრისით. მითუმეტეს, რომ ეს ტაქსი მკითხველისთვის ლექსის ჩვეულებრივ მორიგ სტრუქტურულ ერთეულს წარმოადგენს და რაიმე განსაკუთრებულ ინფორმაციას თითქოს არ შეიცავს. რა თქმა უნდა, ეს დღევანდელი სიტუაციით, მაგრამ ასე როდეს იყო XX საუკუნის დასაწყისში. თუ იმ-

დროინდელ მდგომარეობას გავითვალისწინებთ, მაშინ უნდა ვალიაოთ, რომ ეს ტაქსი პირდაპირ კავშირშია თ. დოსტოევსკის ცნობილი რომანის „ძმები კარამაზოვების“ ინსცენირებასთან, რომელიც 1910 წელს განხორციელდა მოსკოვის მხატვრული თეატრის (მხტ) სცენაზე ვ. ნემიროვიჩ-დანჩენკოს მიერ.

რუსული თეატრის ისტორიაში ეს დადგმა სრულიად ახალ ეპოქას მოასწავებდა. რეჟისორი თავამად გამოვიდა თეატრში გამეფებული შაბლონის, დეკორატიულობის და დეკლარაციულობის წინააღმდეგ. მას სურდა სცენაზე ცხოვრებისეული რეალობის შენარჩუნება და ამ მისწრაფების განხორციელების გზაზე მისი მოკავშირე თავად დოსტოევსკი აღმოჩნდა: ნემიროვიჩ-დანჩენკომ ნაწარმოების ინსცენირების დროს მთლიანად შეინარჩუნა თავების მთლიანობა, თუმცა მოახდინა ზოგიერთი ადგილის კუბირება და მონტაჟურ ნაწილთა გადაადგილება. რეჟისორმა სცენაზე თავამად შემოიყვანა მანამდე არასცხეული მკითხველი (ჩტეც), რომელიც დროდადრო წყვეტდა მოქმედებას და ავტორისეული ტექსტის გადმოცემით მაყურებლის

ყურადღებას მიმართავდა იმ დეტალებზე, რაც ვერ ჩაეტია სცენურ მოქმედებაში. მკითხველის მოქმედებაში ჩაბმის დროს მსახიობები ერთ ადგილზე იყვნებოდნენ. სცენის მარცხენა მხარეს მოთავსებული იყო ნიში, რომელიც განკუთვნილი იყო მკითხველისათვის. აქ იდგა მაგიდის ლამპით მკრთალად განათებული კათედრა, რომელზედაც იყო თ. დოსტოევსკის ნაწარმოები, რომელსაც პერიოდულად კითხულობდა მკითხველი.

ე.ი. გალაკტიონის ლექსის ტაქსი „რომანზე ისვენებს შანდალი, რომანში—შეშლილი სკვითული“ საკმაოდ რეალისტურად ასახავს სცენაზე არსებულ სიტუაციას. აქ მხოლოდ ლექსის სპეციფიკის გამო მაგიდის ლამპას ჩვენაცვლება შანდალი, ივან კარამაზოვს—შეშლილი სკვითული, ხოლო „ძმები კარამაზოვების“—რომანი. მაგრამ ეს ტაქსი არა მარტო შინაარსობლივად ასახავს დოსტოევსკის რომანის ნემიროვიჩ-დანჩენკოსეულ მიზანსცენას, არამედ კვლავ რეჟისურაზე გავლით კიდევ უფრო მეტად უახლოვდება რომანის ავტორს: ეს არის დოსტოევსკისთვის დამახასიათებელი სტილისტიკური ხერხი ნოტაბენე, როდესაც იგი არა ერთხელ

და ორჯერ უმეორებს მკითხველს იმას, თუ რას უნდა მიეცოს ყურადღება ამ უკანასკნელმა.

საინტერესოა ის საკითხი, თუ კონკრეტულ შემთხვევაში რითაა მოტივირებული დოსტოევსკის ნოტაბენეს გამოყენება პოეტის მიერ? სწორისაა, რომ ამ ტაქსის ზეგით გადმოცემული ინფორმაცია საკმაოდ ამსტრაქტული ფორმით არის ფიქსირებული და პოეტს სურს მკითხველის ყურადღება მიამართოს იმ საკითხს, რომ მის ნაწარმოებში იმ რომანზეა ლამაზად, რომელზეც შანდალი დღეს და რომელშიც შეშლილი სკვითული ფიგურირებს (ე.ი. დოსტოევსკის „ძმები კარამაზოვების“ ნემიროვიჩ-დანჩენკოსეული დადგმა).

ამ ამსხველი ტაქსის შემდეგ უკვე ცხადი ხდება ლექსის ინტერმედის შინაარსობლივი მარჯვნივ ნოემბრის ბაღების მიერ მანის-ფენის-ფენის გალაკტიონ ფლორის გარდაუდებლად უკლებლობაზე მიგვიითობს. მაგრამ პოეტისეული ჩანაფიქრის სრულად გააზრებისათვის მხოლოდ ამის აღნიშვნა საკმარისი არ არის. საჭიროა ნოტაბენეს კონტექსტში სასახლის ჩაჭრება კალმის“ დემიფრიზება.

„ძმები კარამაზოვები“ მწერლის უკანასკნელი ნაწარმოებია და როგორც ეს არაერთხელ არის აღნიშნული მისი შემოქმედების მკვლევართა მიერ, მასში თავს იჭრის ყველა ის პრობლემა, რაც მთელი ცხოვრების მანძილზე აწვალდა მას. რა თქმა უნდა, ეს ასეა, მაგრამ ჩვენ გვსურს სხვა საკითხს მივაქციოთ ყურადღება: ეს ტაქსი არა ნაწარმოებში ასახულ პრობლემატორის, არამედ ნაწარმოების შექმნის ისტორიას: მწერლის პირადი წერი-

შეადგომასი მანკოვსკი

„დრო! დრო აღნიშნე!“—წერდა გალაკტიონი. დრო მისთვის საოცარი განცდების წყარო იყო. უღამამუსი მუსიკალური ელერადობის მქონე სტრიქონებს მიღმა ჩანს პოეტის მგრძობიარე განწყობა დროთა მსვლელობის მიმართ. იგი განიცდის არა მარტო მის წარმომავლობას, არამედ მის კანონზომიერ სეფასაც, იმდენად, რამდენადაც ამ ცვლასთანაა დაკავშირებული ბუნება და მისი ნაწილი—ადამიანი. დრო მიდის, იცვლება გარემომცველი ბუნება და შესაბამისად ადამიანიც, მაგრამ რაკი ბუნებას ხელახალი სიციხის უნარი აქვს, რასაც ადამიანი მოკლებულია, ამდენად, დროთა მსვლელობა პოეტის ცნობიერებაში ხშირად გრაფიკულ განცდად იქცევა.

სამართლიანად თვლის ლიგერატურისმცოდნე რ. თვარითე რომ გალაკტიონს უყვარდა რიცხვებისათვის, წლებისთვის, წელიწადის ამა თუ იმ დროისა ან თვეებისათვის საკრალური მნიშვნელობის მინიჭება და რომ ისინი

განსაკუთრებული რომანტიკით აქვს შემოსილი. უფრო მეტიც, ეს გზა პოეტისათვის ერთ-ერთი საშუალება გახდა კოსმიურ სამყაროსთან თამამი ურთიერთობისათვის, რამაც ამიარა „სიმბრებს არამქვეყნიურს“. შემთხვევითი არაა, რომ გალაკტიონის ბევრი თვალსაზრისით ლექსი სწორედ წლის დროის, ან თვის სახელოების მითითებით იწყება:

„გახსოვს, თიბათის თეთრ ღამეებში...“
 „თიბათე გავიდა, აჭრულა ქათობი...“
 „დღეს მაისი ფურში ნაირ-ნაირშია...“
 „გოგებს ქარისას გადაყვა მარტი...“
 „იმ გამაფხულს სახე ფილა გადმოიგოპა...“
 „გამოჩნდებოდა შემოდგომა, ჩემი მფარველი...“
 „ათოულა მამათის ბაღებს...“
 „მოქროდა ქარი სუსხიანი გიორგობისთვის“ და სხვა.

ბუნების თანამიმდევრულ, პარმონიულ ცვლილებაში გამოხატულ წლის ოთხ დროს პოეტი ისევე აღიქვამს, როგორც სიციხის კანონზომიერ ცვლას—დაბადებას, მრდას, სიბერესა და კვლი-

მას. ამ ამრითაა შთაგონებული ლექსი „ოთხი დრო“, რომელშიც სამ-სამ კაცად წარმოდგენილი ოთხი მპრპანებული განუკითხავად ბატონობს დროზე. პირველი სამი ააყვავებს ბუნებას, მეორე სამი—გაფხულის ბაღად აქცევს, მესამე—შემოსულ ძნებად კონავს, მეოთხე—ყველაფერს ანადგურებს. შემდეგ ისევ ახლიდან იწყება, „კვლავ მოვა პირველი სამი, გამოაცოცხლებს ყვაილებს ნამი“... ამიგომაც ბუნებას „არად უჩანს განვლილი ჭირი“. პოეტისათვის ძნელია შეგუება ბუნების სწრაფ სახვევალებასთან, რაკი ყველა ეს ცვლილება შესაბამის განწყობას ითხოვს მისგან.

გამაფხულს, მაისს შეუძლია პოეტის აღტაცება. მამთარი გამოუთქმელი სეულა-კაქმით ავებს მას და უღამამუს მხატვრულ სახეებად იღვრება ლექსებში. მაგრამ განუყოფელი პოეტური შთაგონების წყარო მისთვის მაინც შემოდგომაა. ამას მოწმობს მთელი ციკლი შემოდგომის ხილვით გაჯერებული ლექ-

სებისა. „მე პოეზიით ვიყავი მოვრადი, დღე იყო ისევე შემოდგომისა“. —წერს გალაკტიონი. აი, დრო, როდესაც უფრო მძაფრდება პოეტური ხილვები და „თვით დრუბელიც ცაზე ვერსაღს ჰვავს“. შემთხვევითი არ უნდა იყოს შემოდგომის პიპერბოლური წარმოსახვა გალაკტიონის პოეზიაში.

გიციან გაბიძე წერდა: „შემოდგომის ხილვების დაწვების პოეზია ა გაბიძე მისი ხილვით ნამია, როგორც დღესლის ხილვით და თავისივე ნაღვრის შემოდგომის მუღლით აერბდებული დასეურავს ამ ხილვით გურ კიდევ ვამტვირვალე მწერში“.

„შემთხვევითი არაა გალაკტიონის ლექსებში შემოდგომის ბჭეს და განწყობილებები. უჩანური შემოდგომის იყის ბჭეშია. შემოდგომის ხელმე კონავს“. —წერს ნოდარ გაბიძე წიგნში „გალაკტიონი“.

გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ლექსის დემოფორების შესახებ

(„შემოდგომა უმანკო ჩასახების' მამათა სავანეში“)

ლექსი „შემოდგომა უმანკო ჩასახების' მამათა სავანეში“ ავტორი ვლადიმერ მაკარაძის ნაწარმოებია. ლექსი წარმოადგენს გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ლექსის დემოფორების შესახებ.

ვლადიმერ მაკარაძის ლექსი ადრე გახდა პოპულარული ვიდრე სავანეში და ამის გამო გასაყვირი სულაც არ არის, რომ თ. დოსტოვესკის პარად ბიბლიოთეკაში ფრანგი მწერლის ნაწარმოებების რუსულ თარგმანებთან ერთად ორგანიზაციამ არის დატული. არც ის არის გასაყვირი, რომ დოსტოვესკი კატეგორიულად არ აზიარებდა ზოლას მხატვრულ-შემოქმედებით პოეტიკას და მისი ანტიპათია მეტად შორს მიდოდა. მიუხედავად ამისა, თამაშად შეიძლება ითქვას, რომ არ ყოფილიყო ვ. ზოლა, ერთობ საყვედურად დაიწერებოდა თუ არა „მშენი კარამა-ზოვები“ (ყოველ შემთხვევაში ამ ფორმით მაინც). სავსე ის არის, რომ დოსტოვესკის ამ ყველაზე უფრო ცნობილი რომანის შექმნის იმპულსად ვ. ზოლას „რუგონ მაკარები“ უნდა მივიჩნიოთ.

„რუგონ მაკარები“ ევროპული ლიტერატურისთვის დამახასიათებელ სერიას წარმოადგენს, რომელიც თავის შიგნით სხვადასხვა დამოუკიდებელ რომანებს აერთიანებს. რომანების ამ ციკლზე ვ. ზოლამ 1871 წელს დაიწყო და მისი შემადგენელი ნაწილები დაუფრთხილები ითარგმნებოდა რუსულად. თ. დოსტოვესკისთვის დამახასიათებელი ნაწილია „შოკინიზმი“, ანტი-სემიტაზმი, რელიგიური შეურაცხველობა იმ რანგის დამარცხებებს წარმოადგენდა, რაც ვერავითარ შემთხვევაში ხელს ვერ შეუწყობდა მათ შორის, როგორც მწერალსა და მკითხველს შორის, არსებული ნორმალურ ურთიერთობების დამყარებას. მაშ რა იყო ის, რამაც ვ. ზოლას შემოქმედებით თ. დოსტოვესკის დაინტერესება გამოიწვია?

აქ „დაინტერესება“ მთლად ზუსტად ნათქვამი არ არის: მას წინ აღმოფხვრება უძღვოდა. აღმოფხვრება კი გამოწვეული იყო თ. დოსტოვესკის მხრივ ფრანგი მწერლის მსოფლმხედველობისა და შემოქმედებითი პრინციპების სრული მიუღებლობით. ინტერესი კი ეფუძნებოდა „რუგონ მაკარების“

სტრუქტურულ, კომპოზიციურ თავისებურებას. ფრანგული რომანი ერთი ოჯახის ისტორიას წარმოადგენდა და თ. დოსტოვესკიმ გადაწყვიტა შეექმნა მისი ანტიპოეზა: ერთი რუსული ოჯახის ისტორია.

აი, სწორედ ამ სიტუციას ასახავს გალაკტიონის ლექსის ტაბი „სასახლის ჩაქრება ქალები“.

ოჯახი—სახლი—სასახლე
სასახლის ქალების ჩაქრება გალაკტიონთან თარიღდება ნოემბრის თვით („—გადირეკს ნოემბრის ბაღებს...“) ამის მიზეზი თ. დოსტოვესკის რომანშია დაფიქსირებული: უფროსი კარამაზოვი ნოემბერში იღუპება და ეს ფაქტი ოჯახის დაღუპვის ნიშანდობილია წარმოადგენს (ერთი მძა გიჟდება, მეორეს კატორღაში გზავნიან, მესამეს მონასტრიდან უშვებენ საერო გზაზე და მეოთხე, არაქანონიერი, თავს იკლავს).

კარამაზოვის სახლის (ოჯახის) ტრაგიკული ისტორია ბოლომდე სახელზეა: ნოემბერში სასახლის ჩაქრება ქალები, მაგრამ თ. დოსტოვესკის ჩანაფიქრის მიხედვით ტრაგიდიის გაგრძელება ოპტიმისტური უნდა ყოფილიყო, რასაც იოანეს საბარებიდან წიგნის ეპიგრაფად წამოღვარებული ნაწყვეტი გვაძლევს: „ქეშმარიტად, ქეშმარიტად გულებებით თქვენ: თუ მიწაში ჩაჯარდნილი ხორბლის მარცვალი არ მოკვდა, მარტო დარჩება. და თუ მოკვდა, ბევრ ნაყოფს გამოიხსამს“ (იოანე, XII, 24).

საინტერესოა ტრაგიდიის ფინალის პოეტისეული სურათი: „დარჩება აუზთან სანდალი და ძველი ფოთლები, ყვითელი“. აქ სახეზეა მარადმწვანე სანდალოზის ხე (სანდალი), როგორც სიმბოლო მარადიულობისა და ყვითელი ფოთლები, როგორც წარმავლობის ნიშანი.

რა თქმა უნდა, კონტექსტის მიხედვით ეს ასეა, მაგრამ ყურადღება მივაქციოთ იმ ფაქტს, რომ ნე-მიროვიჩი-დანჩენკოს დადგმის ექვსი ძალიან დიდხანს ტრიალებდა რუსეთის თეატრალურ წრეებში და ის მის იქითაც იწვევდა საკმაოდ ძლიერ ვებებათა ლეღას, დოსტოვესკის თავანისმცემელთა შორის ერთი ნაწილი მის ნაწარმოებებს აღიჭვავდა როგორც სპეციფიკური რუსული ყოფის გამოვლინებად და ნემიროვიჩ-დანჩენკოს რეჟისურის თავი-

სებურებამ, რამაც ეს ვ. სპეციფიკური გარემო მთლიანად განდევნა სცენიდან (დეკორაციისთან ერთად) და წინ წამოსწია მხოლოდ სოციალურ-ფსიქოლოგიური საკითხები, მათში ძლიერი აღმოფხვრება გამოიწვია. ცნობილი თეატრალური კრიტიკოსი ვ. აზოვი წერდა: „კარამაზოვიშინას ესა-პირობაა ქერი, კარგი იქნება თუ დაბალი, მებოლილი, ობობას ქსელით. სჭირდება შავი ხოჭოები და ყველაფერი ისეთი „როზანოვიური“, სადგომი თბილი, კანდელებით, დახუთული... „კარამაზოვისთვის“... მე წავიდოდი კალუგის გუბერნიაში და იქიდან მოვიტანდი ყველაფერს—გამომხმარი ბალახის კონიდან ბაღინჯომდე“ („Речь“, 1991. 4/IV).

ყოველივე ეს, როგორც განწყობა. ასევე როზანოვიეული რუსეთის აქსესუარებიც გარკვეული დროით აისახა კიდევ გალაკტიონის ლექსში: **წიწვები განდევნილ მამათა**

„უმანკო ჩასახის“ სავანეს.
იქ შავი თოვლით დამათოვს კვარტლი
და ბურუსი თავანის.
სიმკაცრით შემხედავს საშვენი თვალები
შერული კამარის:
ჯვარს ეცვი, თუ გინდა საშველი არ არის,
არ არის, არ არის!

ეს დიმიტრი კარამაზოვის მონოლოგია კომპაქტური პოეტური ფორმით გადმოცემული, რომელიც აგრეთვე პოეტისეულ რეტროსპექტივასაც შეიცავს:

გრიგალთა სადაურ შებერვას მისდევნ
ფოთლების შეგვები...
თებერვალს უზმობენ, თებერვალს სამარკლოს
ჯვარიდან ვაფები

როგორც ჩანს, ლექსის შექმნის მომენტში რუსეთის 1917 წლის თებერვლის რევოლუცია უკვე მომხდარ ფაქტს წარმოადგენდა და სწორედ ამის გამო პოეტის ინსპირაციის მიზეზი ნემიროვიჩ-დანჩენკოს დადგმის ცენტრალური ნაწილის ღრეობა „მოკრეუ“-ში და „სასამართლო“ კი არ გახდა, არამედ მონასტერში გამართული შეხვედრა, სადაც დოსტოვესკის ეპილეპტიკური ნათელმზიველობით ნაწინასწარმეტყველები იყო რუსეთში სოციალისტური იდეების განვითარების შედეგი.

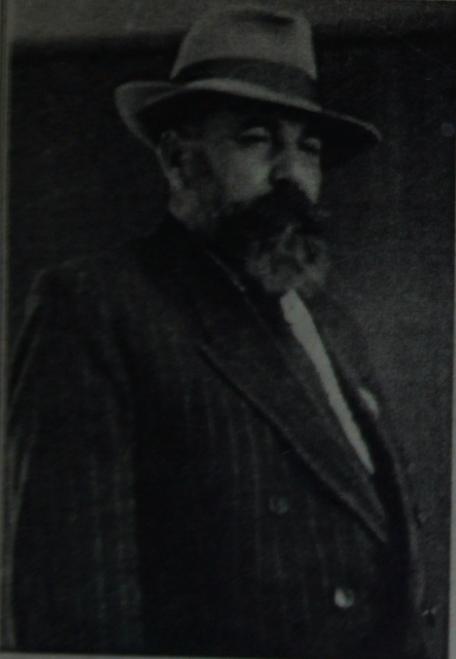
ლექსის დასასრულს მოცემული ტროპები „სასახლის მგოსანი“ და „სასახლის მდივანი“ საინტე-

რესო ინფორმაციის საფუძველზეა შექმნილი. ყოველივე, რაც ზემოთ აღვნიშნეთ, იმ დასკვნის გამოტანის შესაძლებლობას გვაძლევს, რომ „სასახლის მგოსანი“ თავად ლექსის ავტორი დაეინახოთ, რომელმაც უდიდესი პოეტური ნიჭის წყალობით მოახერხა ლირიკული ლექსის ფორმაში არა მარტო ცალკე რომანისა და ცალკე სპექტაკლის დიმიტრი კარამაზოვის სინთეზირება, არამედ შეძლო კიდევ „როზანოვის რუსეთის“ აქსესუარების რეალიზაცია. დოსტოვესკის რომანის მიმართ არსებული განსხვავებული პოზიციების ინტეგრირება პოეტმა ბრწყინვალედ განახორციელა.

რაც შეეხება „სასახლის მდივანს“, კონტექსტის მიხედვით აქ პერსონიციზებულია ნემიროვიჩ-დანჩენკო, რომელმაც დოსტოვესკის რომანის ინსცენირებით გარკვეული თვალსაზრისით მდივანის ფუნქცია შესრულა და ეს გააკეთა ისეთი ფორმით და ისეთი სიტამამით, რომ ხელთათმანი ესროლა იმდრინდელი რუსეთის საზოგადოების საკმაოდ დიდ და მნიშვნელოვანი ნაწილს. ეს იყო ნამდვილად დუელში გამოწვევა, რომელიც უპასუხოდ არ დარჩენილა: ამას მოყვა მაქსიმ გორკის საკმაოდ მძაფრი რეაქცია, შემდეგ მხტის საპასუხო წერილი, შემდეგ პოლემიკა, რომელიც გაგრძელდა. და ბოლოს, ყოფილი რუსეთის იმპერიაში შეიქმნა ისეთი სიტუაცია როდესაც არც პოეტისთვის და არც რეჟისორისთვის დოსტოვესკით გატაცება მთლად უზიფათო არ უნდა ყოფილიყო. ასე პირობებში პოეტი სპობს „მაკომპრომატირებელ“ ავტორგაფებს (ლექსის პირველადი ავტორგაფი არ არსებობს) და საჭარბოვლოდ საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის გრიფით დაბეჭდილი რვეულის ფურცლებზე ცდილობს შექმნას ლეგენდა იმის შესახებ, თითქოს ლექსის წარმოშობა კავშირში იყოს ახალ ათონთან არსებულ მონასტერთან. ეს არის კვალის დაფარვის მარტივი მეთოდი, რომელსაც იმ პერიოდში სხვებიც მიმართავდნენ, მაგრამ ეს სენტენციის პერიფრაზირება რომ მოვახდინოთ, ქეშმარიტებას ვერავინ დაფარავს, თუნდაც მას დედამიწა გადააფარონ.

როლანდ ბაროლაკი

შემოდგომის მანქანებელი

შემოდგომა, ველურ პანგში ჰქნება ფოთოლი; ყმაწვილი გულიც უნუგემო ფიქრებით დნება, მაგრამ სხვა ფოთოლს აამწვანებს

კვლავ გაზაფხული და სიყმაწვილე კი არასდროს არ დაბრუნდება!

ამავე ხანაშია დაწერილი „შემოდგომის დღე“. განმორების სეველით შეფერილი „დღე ნაღვლიანი“, „დონემისდილი“. ცას გადაკრული ბნელი ჩრდილი მასში გამოუცნობ იდუმალ გრძნობებს იწვევს და თვითონაც ვერ აუხსნია, „რა არის იგი—ბედნიერებით გამოწვეული უბედურება, თუ უბედობა სიმწარე ვნებით?“ ასევე სინანულითაა სავსე „შემოდგომის ფრაგმენტი“, შემოდგომის დილა „რბილი და მკრთალი მზით“ განათებული. როგორ ნაზდება ამ მზით ყველაფერი, როცა შემოდგომა მერის ბავებს აჯონებს და შემოდგომის „დაფნა და ვარდი“ ურჩევნია გაზაფხულის ნაზ ყვავილებს.

შემოდგომის პოეტისათვის მოაქვს არა ბავშვური ადგაცება, არამედ „პოეტური ნებარება“, „პოეტიკით სიმთვრალე“, „შორი ოცნება“. გაფხულის მიწურულს მას უჩვეულო მთლიანობის გრძნობა ეუფლება: **ჯერ კიდევ არ ჩანს ფერები ღომის,**
ჯანსაღი დღეა გაფხულის,
შემოდგომის ჩამუქებულ ფერებში ეტებს გალაკტიონის სიმეფლის სუნდა-კარგულ გზას, ძველ სიყვარულს, დაუნჯებულ პურ-ღვინოს, დინჯ სტუმრ-მასპინძელს, ძველ სიმღერას, ასე სახატრელს და ახლობელს, ამიგომაც მი-

მართავს მას იმედიანი გონით: შემოდგომა, მოდი, ვალი, მომაწოლე შენი ხელი, მიყვარს ყველაფერი სადა,

მიყვარს ყველაფერი ძველი. ხოლო ლექსში—„მფარველი იალქნები“ გალაკტიონი შემოდგომას ოცნებით თავის მფარველადაც კი სახავს:

გამოჩნდებოდა შემოდგომა ჩემი მფარველი და მისი ხმები მომესმოდა: ზღვაო, დაწყნარდი! მე მგზავრი მგოსნის ანგელოზი შენია მფარველი, სული იმისი სხვანაირად არის წარმართი. **ოჰ! რა ოცნება იყო ჩემთვის ასეთი ხმები!**

შემოდგომის რკალი სხვა ლექსებიც: „დგება შემოდგომა“, „შენ და შემოდგომა“, „ო, დღეს შემოდგომა“, „შემოდგომის ყვავილები“, „შემოდგომის მოტივებიდან“, „შემოდგომის ფრაგმენტებიდან“, „დღე შემოდგომის ცივი“ და სხვები, სავსეა გულწრფელი ლირიზმით. აქ ხომ სათაურშივე ჩანს უჩვეულო გრძნობელობა და ფარული გრძნობის გამოხატულების მძაფრი სურვილი.

შემოდგომის პოეტური სახე „მგზავრი მგოსნისათვის“ მხოლოდ „მფარველი“ „მუდარველი“ არ ყოფილა. ყოველი ახალი მხატვრული სახე გალაკტიონის პოეტიკაში ხომ ერთ დიდ იდეას ემსახურებოდა, იდეას, რომელიც პოეტმა საკუთარი ეურნალის ფურცლებიდან გააცხადა ქართული ერისათვის უმძიმეს ხანაში: „ყველას და ყველაფერს წაართვა ფერი ჩვენმა დამნაცრებელმა დრომ. ყველას გამხსნევება სჭირდება, მათთვის

ჩვენ უნდა განვახორციელოთ მიქელანჯელოს იდეა, უდიდესი იდეა გიგანტური მთის ლანდშაფტისა, რომ იდუმალებისა და სასწაულის მოლოდინში მყოფმა მენავეებმა და მეზღვაურებმა შორიდან დაინახონ იგი“. „გამხსნევება“ ერის „გადარჩენისა“ და „განახლებ-ისათვის“ სურდა გალაკტიონს. მისთვის დროთა მსვლელობაც სხვა არაფერი იყო, თუ არა ძველის უწყვეტი განახლება, სიხალისი ძიების მუდმივი პროცესი.

გ. ასათიანი მიუთითებდა: „განახლება“ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსიკონში უმტკივნეულებს პროცესს აღნიშნავს—„იმ აუცილებელ, გარდუვალ გკვილს, რომლის ხარკზეც არსებობის გავრძელება, მისი ახლად აღმოცენება, აღორძინება უნდა მოხდეს. ეს არის პოეტის მაძიებელი სულის მიერ გამოგანჯული რწმენა“. ამ რწმენის ძიებამ მიიყვანა გალაკტიონი შემოდგომასთან, იმ მფარველ ანგელოზთან, რომელმაც დროებით მაინც მისცა „სულის სიმშვიდე“ და „ერთი წამით მაინც დაეცრომა“, რად სწამდა შემოდგომის კვლამას აუცილებლად მოჰყვებოდა ასე ნანატრი „განახლება“. ალბათ ამას გულისხმობდა შემოდგომის მზით მთვრალი, პოეტი, როცა წერდა:

სულში სიმშვიდე არის ისეთი, თითქოს დროებით ართმევს დროებას ამ შემოდგომის სიმაისეთი მოცემულ სითბოს და მყუდროებას“.

ნანა რეაუიზილი

მისდა შთაფრთხვა გალკის ლექსების თქონისეული შემოდგომაში... —ჩიაქვირთა თავის დღეებში ოლია ოკუპაციას. 1911 წ. 20 იანვრით დათარიღებულ წერილში ვესთ ვორგაბე პოეტს მიმართა: „სადაცმის ვმართავთ, მე გულში მაქ შენი „შემოდგომა“ წავიკითხო“.

კ. გამსახურდიას პროზა ეროვნული მთლიანობის იდეითაა გაჯერებული. მწერალმა ყურადღება გამახვილა საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის იმ მონაკვეთზე, როცა ქვეყნის აღმავალი, პროგრესული ძალები გაერთიანებისაკენ იყო მიმართული, როცა ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ნებისყოფა შინაპარტიკულარიზმთან ჭიდილში პროგრესულად ძლიერდებოდა. „ამ ტომობრივი პარტიკულარიზმის ტენდენციის მატარებელი იყო ფეოდალურ საქართველოში ციხე-სიმაგრეში შეხიზნული მტაცებელი კუთხის ფეოდალი, რომელიც სახელმწიფო პოლიტიკას კი არ ემყარებოდა, არამედ თემშარის მძარცველის ინსტიტუტს“.

წარსულის გაკვეთილებმა სასურველი გამოცდილება ვერ შესძინა ქართველ პოლიტიკოსებს. ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმების შემდეგ საქართველოში ავტონომიური წარმონაქმნები შეიქმნა, რაც თავის მხრივ მოსახლეობის სულიერ განსხეულებას უწყობდა ხელს. ცენტრთან გამიჯვნა იწვევდა ავტონომიურ რესპუბლიკაში მცხოვრები ხალხების ერთმანეთთან დაშორიშორებას და გაუცხოებას.

კ. გამსახურდია წინააღმდეგი იყო ავტონომიების შექმნისა. მითუმეტეს როცა ეს ავტონომიები ეროვნული და რელიგიური ნიშნით იქმნებოდა. მწერლის აზრით უნდა შექმნილიყო არა ეროვნული ავტონომია, არამედ ტერიტორიული ავტონომია სოხუმის ოლქისა, ბათუმის ოლქისა, ცხინვალის ოლქისა. როცა საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ ბათუმის ოლქის ნაცვლად „აჭარისტანის ავტონომიური რესპუბლიკა“ გამოცხადდა, მწერალმა სასტიკად გაილაშქრა ამის წინააღმდეგ. ვინაიდან თუ აჭარისტანი დამოუკიდებლად გამოცხადდა, მაშინ ოსმალები ჩხიკინს დაინყებენ. გარდა ამისა, ერთმა კუთხემა ცნამოყო თავი და თქვა, მეც მომეცით დამოუკიდებლობა.

მწერლის ვარაუდი გამართლდა. „აჭარისტანის ავტონომიური რესპუბლიკის“ შექმნას მოჰყვა აფხაზეთისა და ოსეთის ავტონომიური წარმონაქმნების კურთხევა, რამაც მწერლის სამართლიანი აღფრთოება გამოიწვია. მწერალმა თავისი პოზიცია პირუთვნელად ამცნო ხელისუფლებას: „რაკი გულწრფელად გნებავთ ჩვენი გულის ტკივილის გაგება, უნდა მოგახსენოთ, მე მაინც და მაინც დიდ პატივს არ ვცემ იმ მთავრობას, რომელმაც ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ფარგლები თითქმის მცხეთის სანახებამდის ჩამოიტანა, მთლიანად ქართული რეგიონი გალისა აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკას გადაულოცა და მეგრულ ბავშვებს მარტოოდენ აფხაზურსა და რუსულს ასწავლიან“.

რუსეთის იმპერიული პოლიტიკა ამით არ დაკმაყოფილდა და 30-იან

წლებში მათი გაქეზებით „სამეგრელოს საკითხი“ აგორდა, რასაც ლამის სამეგრელოს ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნა მოჰყვა. ამ სეპარატისტული მოძრაობის ინიციატორი იყო ზუგდიდის რაიონული კომიტეტის პირველი მდივანი ისაკ ჟვანია. მისი აზრით სამეგრელო ისეთივე ეროვნული ერთეულია, როგორც ოსეთი, აფხაზეთი. მეგრელებს აქვს მშობლიური ენა, ეს კი იძლევა იმის საფუძველს, რომ შეიქმნას სა-

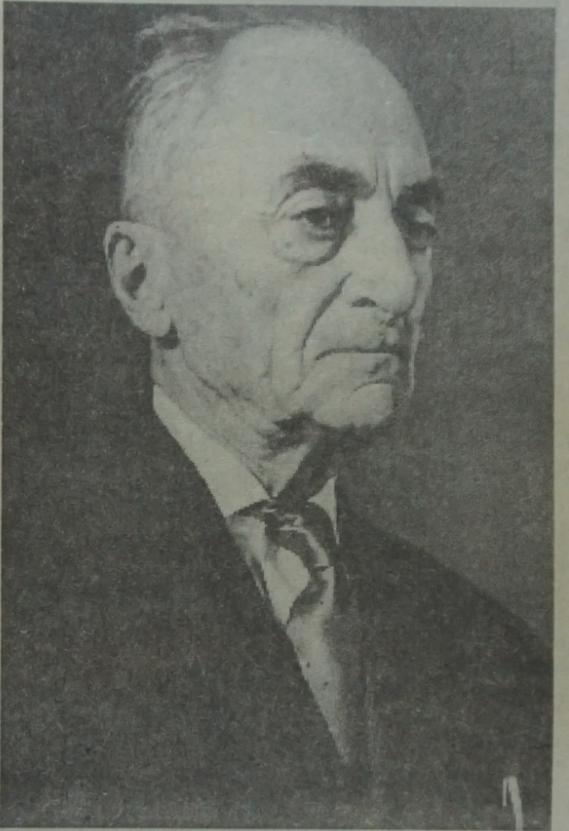
ერთოდ არა მეგრელად მიიჩნევის. აქედან გამომდინარე არაგლები მეგრელი ღირსი არცაა სამეგრელოს ავტონომიაში ცხოვრებისა. ამაზე ირონიულად აღნიშნავს თავის წერილში ზ. გამსახურდია: „ჟვანიას ლოგიკით თურმე ზუგდიდში მინის დამამუშავებელი გლეხი მეგრელია, ხოლო მედუქნე, რომელიც დახლთან დგას, ან ოფიციალტი, რომელიც რესტორანში მსახურობს, აღარ არის მეგრელი“.

მიუხედავად, ამგვარი წინააღმდე-

ხეკარატიშმის პრობლემა კ. გამსახურდიას კუბლიგიხტიყაში

მეგრელოს ავტონომია. ჟვანია წერს: „რატომ არ არსებობს მეგრელი ნაცია, სამეგრელოს ხომ ყველა ის თვისება გააჩნია რისგანაც იქმნება ნაცია. 1. კულტურის და ყოფის ერთობა. 2. ტერიტორია. 3. ეკონომიური ერთიანობა 4. ენა და ა.შ.“

ი. ჟვანია ავითარებს ეთნოგრაფიულ თეორიას, რომლის მიხედვით მეგრულ გლეხებსაც ისე თბილად უნდა მოვექცეთ, როგორც სხვა ხალხებს. მას შეგნებულად ჰქონდა აქცენტი გლეხებზე გადატანილი, ვინაიდან მათი იდეური და ინტელექტუალური ჩამორჩენილობით ცდილობდა გლეხობაში მტკიცე დასაყრდენი ეპოვა. ამასთან ერთად მთელი არსებით ლამობს ეს გაუთვითცნობიერებლობა აღმოფხვრას გლეხთა მასებში

მშობლიურ ენაზე წერა-კითხვის გავრცელების პროპაგანდით. მისი აზრით უსწავლელი კაცის დამონება იოლია. ამიტომაც ცდილობდა თურმე მენშევიკური მთავრობა წერა-კითხვის საშუალება არ მიეცა მოსახლეობისათვის. ახლა კი, როცა სოციალისტური საზოგადოების მშენებლობა თავის პიკს აღწევს, მშრომელთა მასები აქტიურად უნდა ჩაებან მის ფერხულში, მაგრამ გლეხთა შორის წერა-კითხვის უცოდინარობა აფერხებს სოციალისტური საზოგადოების შენების ტემპს, ვინაიდან მეგრელი გლეხები თურმე, ქართული ენის უცოდინარობის გამო სიღრმისეულად ვერ წვდებიან მარქსისტურ მსოფლმხედველობას, ლენინისა და სტალინის „ბრძნულ“ აზრებს, მაშინ როცა მშობლიურ მეგრულ ენაზე წაკითხული მარქსისტული მოძღვრება დღესავით ნათელი გახდებოდა გლეხთათვის.

ისაკ ჟვანია დარწმუნებულია, რომ ასეთი იაფფასიანი სოციალისტური ხასიათის ლოზუნგებით ის გარკვეულ იდეურ დასაყრდენს იპოვიდა გლეხობაში. ამიტომაც ის მხოლოდ გლეხების „მეგრელობაზე“ ლაპარაკობს და ქვეყნის სხვა მეგრელებს ფაშისტებსა და ნაციონალისტებს უწოდებს, ან სა-

გობრივი პოზიციისა ისაკ ჟვანიას საკმაოდ ჰყავდა მხარდამჭერი და გულშემატკივარი. სწორედ, ამგვარ წამქეზებელთა ძალისხმევით 1925 წელს ზუგდიდის პარტიულმა კომიტეტმა განიხილა სამეგრელოს საკითხი, თუმცა სხდომაზე ხუთმა ფუნქციონერმა ღირსეულად და ერთიანი სულისკვეთებით გაილაშქრეს ავტონომიურობის წინააღმდეგ. ამ ფაქტს კ. გამსახურდია აღფრთოვანებული მიესალმა, თუმცა ეს ძალიანსმევა საკმარისი არ აღმოჩნდა. იმავე წელს საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმის სხდომაზე, რომელსაც ესწრებოდნენ კახიანი, ოკუჯავა, ელიავა, გეგეჭორი, ორჯონიკიძე და სხვები, გამოიტანეს დადგენილება სკოლებში და სასამართლოებში მეგრული ენის შემოღების შესახებ. ავტონომიის იდეა კი არ მოიწონეს და არ მიიღეს.

მალე სამეგრელოს საკითხმა თბილისში აქტუალური ხასიათი მიიღო. 1929 წელს სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა და სახალხო კომისარიატის საბჭომ მიიღო დადგენილება საქმეების წარმოებისა და სასამართლოში მეგრული

ენის შემოღების შესახებ ზუგდიდის მაზრის იმ ადგილებში, სადაც მოსახლეობის უმეტესობა წინააღმდეგობა ქართული ენა არ იცის.

სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი და საქართველოს სსრ სახალხო კომისარიატის საბჭომ დაადგინა:

1. შემოღებულ იქნას საქმის წარმოება მეგრულ ენაზე იმ სოფლის საბჭოებში, სადაც უმრავლესობამ ქართული ენა არ იცის და მეგრულ ენას, როგორც მშობლიურ ენას ისე იყენებს.

2. შემოღებულ იქნას მეგრული ენა იმ რაიონების სასამართლოებში, სადაც მოსახლეობის უმეტესობამ ქართული ენა არ იცის და მეგრულ ენას ხმარობს, როგორც დედა ენას.

3. იმ სოფლების, საბჭოების და სახალხო სასამართლოების მართვა, სადაც ამ დადგენილების პირველი და მეორე პუნქტების თანახმად საქმის წარმოება მეგრულ ენაზე უნდა მიდიოდეს, განხორციელდება ზუგდიდის სამაზრო აღმასკომის მტკიცებულების მიხედვით.

მინიშნება: ზუგდიდის სამაზრო აღმასრულებელი კომიტეტის დადგენილების სახალხო სასამართლო, სადაც საქმის წარმოება უნდა მიდიოდეს მეგრულ ენაზე, უნდა იყოს შეთანხმებული სახალხო კომისარიატის წინაშე.

4. ზუგდიდის სამაზრო აღმასრულებელი კომიტეტის და ამ მაზრის რაიონის აღმასრულებელი კომიტეტის ყველა სავალდებულო დადგენილება, რომლის შესრულება მოსახლეობისათვის სავალდებულოა, გამოყენებულ უნდა იქნას, როგორც სახელმწიფო, ისე მეგრულ ენაზეც.

5. ზუგდიდის მაზრის იმ მოქალაქეებს, რომელთაც ქართული ენა არ იციან შეუძლიათ მაზრის და რაიონის დაწესებულებაში (სიტყვიერად და თუნდაც წერილობით) მეგრული ენა გამოიყენონ.

6. წინადადება მიეცეს იუსტიციის სახალხო კომისარიატს და ზუგდიდის მაზრის აღმასრულებელ კომიტეტს მიიღონ საჭირო ზომები ამ დადგენილების განხორციელებაში იმგვარად, რომ 1930 წლის იანვარში ზემოთმოყვანილი წესები (თუ პუნქტები) სრულად იქნას განხორციელებული.

სრულიად საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე **მ. ბოლძეძე**, საქართველოს სსრ სახალხო კომისარიატის საბჭოს თავმჯდომარე **ფ. მახარაძე**, სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მდივანი **ს. თორაძე** 1929 წ. თბილისი

(თარგმანს ზემოთ მოყვანილი)
ლ. ჭანიძე
ფილოლოგიის მეცნიერებათა
კანდიდატი

მწვერვალებს მიმზირატი ზესხოს სეზდა

(დასრულია მხ. 108ა ნომერი 20)

ზესხოს პაზა

ზესხოს მწვერვალს მივლიდა და ექსპედიციას ვეღარ მონაწილეც ცნობდა ეთნოლოგ...

მედიუმე შეუერთებულ ვიარეთ. სხვა სვანურ თემის მსგავსად, ლაშქრით ერთიანი გეოგრაფიული სივრცე...

1 დღე ზესხოს ტაიპილი, მიღეს ზინაძე და კატარა ბადრი

ექსპედიცია ოთხ ჯგუფად დაეყო; თითო ჯგუფის წევრს თითო კასეტა უნდა ჩაეწერა ერთ დღის განმავლობაში...

უზგული, უზგულის უზილი სალონი და ღაბიო ღაბილიანი

უზგულში ასევე ორხიდიანი სატირით მანქანით გადაწყდა ვალოდიასა და გამგებლის ხელშეწყობით...

უზგულში მოულოდნელად გარდაცვლიყო ჯარმაგი კაცი, ამიტომ "შველ ხალხს" (კარგ მთქმელებს) არ ეცალათ...

ლი კაცი პირდაპირ ჩემსკენ წამოვიდა. მივხვდი, რომ მთელი დღის განმავლობაში...

დედა: გელოდით! ამაღამ ყველანი უნდა დარჩეთ! მე: არა, უთუოდ მივდივართ!

დედა: აგერ, საკლავი გვყავს დაბმული, თან ასე წვიმს! ამაღამ უნდა დარჩეთ!

მაშა უსიტყვოდ უფრო მძაფრად მოხვდა... ნახევარ საათში მაინც გადაიღებს და წავალთ...

ლომგულს მძალე მინახნარ, ჩვენც გვიყვარს თქვენი წიგნები და სიხარულით მოგისმენთ...

რაული: აბა, რა, კარგი იქნება, თქვენ გვითხრათ... ამ დროს ხმაურიანად შემოვიდა რამდენიმე ნახვამი სვანი...

არადა, ნახვამ კაცს რომ აელო თავზე თამადა, მართლა აღარ გაგვიშვებდა ზესხოსკენ...

თამადა უკვე არჩეულია, არა, რაულ? - მივიტყვი სიძის ყურადღებას.

არა, გისმენთ? - მითხრა რაულმა. - ამ ხალხის ხელმძღვანელი, პროფესორი ფულტარაძე...

როლანდმა არაფერი უპასუხა (ცდილობდა ჩემთვის შარი აერიდებინა).

არა, მე ვარ; - ე.ი. თამადაც თქვენ ხართ, არა; ოდნავ მოლბა სიძე; მოგისმენთ, მაგრამ ვერ წახვალთ ამაღამ!

ერთ საათში დავამთავრეთ სუფრა, სიძეც შევირიგეთ (მას - ემზარ ბაკურაძეს - ალალი თანადგომა გაეწია ჩვენი ერთ-ერთი ჯგუფისთვის).

ამ წვიმაში როგორ წახვალთ; საოცრად წუხდა დედა...

ცელოფანითა და ზეადმართული ხელებით სატირით ავტომანქანა გადავხურეთ და დავიძარი.

...მთვრალი გიგა გზაში თავს ვერ იკავებდა სველ იატაკზე ხან ქალთა ერთი ჯგუფის "კალთაში" აღმოჩნდებოდა, ხან - მეორე ჯგუფის...

გიგა ემზარ ბაკურაძეს დაეთო: ქალტალღოვან ზღვაში ხშირად წყალქვეშ მცურავი გიგა დიდხანს იყო ყურადღების ცენტრში და ისე ჩამოვედით ცანაში, ვერც გავიგეთ.

ბენზინი გათავდა ზესხოს გზის დასაწყისში; ცელოფანი ახლა 30 კაცის თავზე ხელით გავჭიმეთ და ასე დავიძარი.

ბენზინი გზაში: 4 კილომეტრი ფენით ვიარეთ; გზაში ყველა ვეღარ ვხედავდი: ზოგმა წვიმაში სიარული ირჩია, ზოგმა "ცოცხალ ცელოფანს" გაასწრო.

წვიმა ვერ თრგუნავდა ემოციებით დატირებულ სულს. წვიმიან-ცელოფანიანი რიარიაში ჩემი პატარა ცოტნე დამეკარგა; წინ წასული მეგონა და სწრაფად ვიარე; არსად ჩანდა ზესხოსთან მისულთ ისევე ჩვენი ავტომანქანა და გვეწვია.

ბენზინი ბოლოებში გადმოწვდა და თანდათან სახამადა; ისევე მარაზე ავედით; ცოტნე არც უკან ენახა მძღოლს, არც წინ ჩანდა; როლანდი, თამადა და ნატო თავიდანვე დაწინაურდნენ და ესა იყო ჩემი უსუსურწრტილივანი იმედი.

მაგრამ ბავშვს ასე სწრაფად როგორ უნდა ევლო ამ თავსხმაში, ვიფიქრობდი... ზესხოსში შევედით; როლანდი და მისი ქალიშვილი მალევე დაველანდე, ნატოც; გული შემეკუმშა, მეტად დავიძაბე, ვერ არაფერს ვიმჩნევ და უფრო წინ მაღალი ბალახების სიმაღლეზე კიდევ ერთი მოძრაი სხეული შევნიშნე; ცოტნე იყო; თავზე დიდი, მწვანე ფოთოლი ეფარა... ამოვისუნთქე... იმწუთში ვიფიქრე: ვაჟკაცი გაიზრდება! ყველანი ბოლომდე დავსველდით, მაგრამ იმ დღეს არავინ გაცივებულა...

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

ტ. შუბარაძე

ზესხოს პაზაში "განლაგებული" ტაიპილიანი სურათები

ზესხოს ალბინისტური ბანაკი: ხასხასა მწვანე ველის გარშემო 7 შენობაა განლაგებული; ზედა, დიდი შენობები უკვე ვეღარ შეიფარებენ ვეღარც ალბინისტთ, ვეღარც ჩვენნიარ ხმაურიან ექსპედიციას და ვეღარც სიმყუდროვეს მოწყურებულთ - მარცხა-ნგრევას გადარჩენილი ნაგებობებისთვის დროსა და უსახსრობას ჩამოშონდავს გარესამოსი; შიგნით აღარც კი შეგვიხედავს; როგორ ეტკინებოდა გული ახლა ამ კომპლექსის ამშენებელსა და სწორუპოვარ მესვეურს ჯოჯია გუგავას: თითქოს მისი თვალთ ეუფურებდა და მეც ვსვედიანობდი პოსტპუტჩური სახელისუფლებო ქაოსის მსხვერპლი ამ ალბინისტური ბაზის გამოც. სხვა შენობები შედარებით საღად იდგა და ექსპედიციის მონაწილეებს გველოდა; მათაც ეტყობოდათ, რომ განებირებულნი არ იყვნენ სტუმრებით... "აილამას კომპლექსი ვერა, მაგრამ ზესხოს ალბინისტური ბაზა გამარცხვას გადაარჩინეთ", მითხრა ერთმა ინტელიგენტური ნაკეთობის მქონე დამხვდურმა - ვალოდია ქურასბედიანმა - ცნობილმა ალბინისტმა და ზესხოს ბაზის ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა.

გვიან დამით დაელოდეთ. შუქად გენერატორის სინათლე გეჭონდა, მაგრამ არ ვაჭრობდი, ვინაიდან ადაპტაციის პირველი დღე იყო და ვინმეს რაიმე პრობლემა არ წამოტივტივებოდა; არც შეხებებოდა. შენობის კედლებს გარდაცვლილი ალბინისტთა სურათები აცოცხლებდნენ და ასველიანებდნენ. ალბინისტობა ადამიანის (რესპ. ჯრის) სულიერი სიმტკიცის, ფიზიკური შესაძლებლობებისა და მკაცრი ბუნების ცნობის ექსტრემალური გამოვლიანაა; ყოველდღიურ სიმღერებში უწყის ბრძოლას გარიდებულ ვაჟკაცთა სიძლიერის დაუნდობელი სასიკვდილ-სასიცოცხლო გამოცდა... მთლიანობაში, ალბინისტი ჯრის სულს აბღვირებს, წვრთნის...

უკვე ჩვენ საცხოვრისად ქვეყნის სახლის ქოჩი ჩვენს კვლავზე კავკასიონის მთაგორების სივრცე ცნობილი მწვერვალი დინჯად დუმდა; თიფის უწყისი, შავი უწყისი, ზესხოს, ცურვინგადა, აილამა, შხარია... ნეტა რა დღეებზე იმით შევსაზრ, - ვიფიქრობდი, თიფისულისა და უმზას პირისპირ დგომა დიდ მიჯნურობას მონათლავს ზესხოს ბრძოლაზე უმზა და პატარაული თიფისულის ამჯერად არ იყო ჩემს თვალსაწიერში.

ქვები გამოუყენებიათ სახლების მშენებლობაში. დასახლებაში დღემდე მხოლოდ რამდენიმე კომლი ცხოვრობს - ახალგაზრდები ტრაგიკულად იღუპებიან და სოფელი ვერ მრავლდება... ვალოდია ქურასბედიანმა მეუფეს უთხრა ეს ამბავი და სოფლის სახელით რჩევა ჰკითხა. მეუფემ: "სახლების დანგრევა არ არის საჭირო, ილოცეთ და ახალი ეკლესია ააგეთ; ადვილს მე ვაკურთხებ".

ქურასბედიანის მსგავსი ღირსეული სვანები და მეუფეს ლოგია სვანეთშიც მალე დააბრუნებს ტრადიციულ ქართულ-მართლმადიდებლურ ღვთისმსახურებას...

მე მეღეს ფერმების ჯგუფს ვაყვევი; საინტერესო მასალა ჩაეწერეთ (ინსტიტუტის ტექსტებს საიმედოდ გაწონასწორებული სვანი - დავით ფორცხელანი - იწერდა). ბევრი შთამბეჭდავი ნიუანსის გახსენება შეიძლება, მაგრამ ერთი მაინც არ მასვენებს: ერთმა ასაკიანმა ქალბატონმა თავისი შვილიშვილები წარმიდგინა; ვაჟკაციური მზერის "ბოკერები" ჩემიც მიყვარს და სხვისიც.

- შვილო, ალბათ გაგეგონება, თათრებმა რომ მოკლეს ბადრი ჯაჭვლიანი, იმის შვილები არიან.

ჩვენც დავეგვიანდით. - რა გქვია - ვკითხე პატარას; - ბადრი. - ბადრი? ქალბატონო, იპოვეს არა, ბადრის მკვლელები?

პატარა ბადრიმ დინჯად დაასწრო: - ჩემმა ნათესავებმა მოკლეს...

ფიქრთა ახალი ლაბირინთი აგორვალდა: შურისძიება - სიმართლის გაბოროტება? ახალი დანაშაული? არასამართლებრივ სახელმწიფოში ან უსახელმწიფოობრიობის პირობებში ღირსების აღდგენა? ზნეობრივი მარცხია? ამ მგლის ბოკერისათვის რომ ღირსების აღდგენას ნიშნავდა, ეს ნათლად ჩანდა მის მშვიდ თვალებში.

გენ: შუადღისას უზგულში სერიოზულად გაწვიმდა; ჯგუფები 16 საათამდე უნდა შეკრებილიყვნენ მანქანასთან. როლანდს და მე ერთი საათი კიდევ გეკონდა და წვიმის მიუხედავად უზგულის ყველა სოფლის დათვალიერება გადავწყვიტეთ. ბოლო სოფელში თავშესაფრის მოძიება მაინც მოგვიხდა და ერთ-ერთ ოჯახში ჩვენს ერთ ჯგუფს "წავაწყვიტეთ"; სუფრა ახლად იშლებოდა, არადა, ოთხი საათი ახლოვდებოდა უკვე: "მხოლოდ სამ სადღევრძელს ვიტყვი" - მომალბობელ-დამყოლი იტყვილი დიმიტო და სვანური სიმტიციით მოხვდა მასპინძელი.

მესამე სადღევრძელს ასე წარმოიტქვა დავით ღვაჩლიანმა:

- ამ ჭიქით ჩვენს დედაენას და დედასამშობლოს გაუმარჯოს; ქართულებს დედაენა გვაქვს სიმდიდრედ და დედასამშობლო ღირსებად. ჩვენს ერთობას გაუმარჯოს ჩვენს ენაში! საქართველოში მალე მოსულიყოს ქართველების დრო... ვრცელი ტექსტი არ წარმოუტყვამს, მაგრამ ბევრი რამ თქვა; ახლაც განსაკუთრებულად მსიამოვნებს დედაენის სადღევრძელი: მაშინაც ვიფიქრობდი, ნეტა ამ ჩვეულებრივი ყოფით მცხოვრები, რიგითი, მაგრამ დიდი ქართველისთვის გულისყურით მოესმინა ვითომ ნაკითხ და ვითომ დღდაქალაქელ ჩემს რომელიმე ოპონენტს... როლანდს დიმიტო ვანიშნე; აი, აქაა ქართველური დონე-მეთქი.

ოთხი საათისთვის ისევე წვიმდა; მანქანას რომ მოეუახლოვდი ახლომხლო სახლიდან გამოსულ...

მ ა რ ი

მადლი საერთო ქართველური წარმომავლობის ლექსიკური ერთეულია (შდრ. სვან. მადლი, მეგრ. მარლი). იგი პოლისემიური სიტყვაა, მდიდარი სემანტიკური ელფერის მქონე.

თავდაპირველად მადლი ერთი კონკრეტული მნიშვნელობის ლექსემა ყოფილა. ამაზე მოგვითხრობს ეტიმოლოგია ქართული ანდაზის „მადლი ჰქენი... მარილიც მოაყარე“, რაც გადატანით ნიშნავს... ერთ სიკეთეს მეორეც მიუმატე“. ამ ანდაზის ისტორია კი ასეთია: ძველად რელიგიური წეს-ჩვეულებებით მკვდრის დღეს სასაფლაოზე მიჰქონდათ ღვინო და სასმელი (მეტწილად მოხარშული ხორცი). წირვის შემდეგ სასმელსაველი ნარჩენებს ურიგებდნენ მათხოვრებს, ე. ი. მადლს გასცემდნენ, მადლს შერებოდნენ, რადგან ფიქრობდნენ, რომ მშვიერ-მწყურვალის მადლით განკითხვა მიცალაბულს „მიუღვიდოდა“.

ცნობილია, რომ ძველად ჩვენში მარილი ძველი საშოვარი იყო, რის გამოც მას დიდი მნიშვნელობით ხარჯავდნენ. ამიტომ ხშირად მადლი—მოხარშული ხორცი ან კვერცხი—უმარილო იყო. ზოგჯერ ისეც ხდებოდა, რომ საკმარისად ნასვამ-ნაქამი, შეზარხოშებული მათხოვარი ჰქირსუფალს უბედავდა: ამ მადლს (საქმელს) მარილიც მოაყარე.

ცხადია, ამ დროისათვის გამოთქმას... მადლი ჰქენი—მარილიც მოაყარე“ პირდაპირი მნიშვნელობა ჰქონდა. ანალოგიურ ვითარებაზე მიუთითებს მეორე ანდაზაც—... მადლი მატლად აქცი-აო“, რაც თავდაპირველი გაგებით ნიშნავს: მადლი (ნაჩუქარი საქმელი) გადაადგო ჰია-მადლის ლუკმად გახადა, რითაც მიცალაბულს პატივი არ მიაღო. დროთა ვითარებაში ამ გამოთქმამაც შეიძინა გადატანითი მნიშვნელობა— „სიკეთე არ დააუფსა, უმადლურბა გამოიჩინა“ —და კიდევ მოგვევლინა ანდაზად.

ქართული სალიტერატურო ენის ისტორია მოწმობს, რომ მადლი თანდათან შორდებოდა თავის თავდაპირველ (ერთ კონკრეტულ) მნიშვნელობას და საუკუნეთა მანძილზე მდიდრდებოდა მნიშვნელოვანი ნიუანსებით, ფართოვდებოდა მისი სემანტიკური ველი.

უკვე ძველი ქართული წერილობითი ძეგლებში მადლის მნიშვნელობად დასახელებულია მადლობა, სანუკარი, პატივი, წყალობა, მოწყალება. მაგალითად: „ჰპოვე მადლი წინაშე ღმრთისა“ (ლექსიკ.). „განუფინა მადლი ბაგეთაგან შენდა“ (ფსალმ.); „გუჯრჯინი მადლისაჲ დაიდგა თავსა შენსა“ (სოლ. იგავი...).

კიდევ უფრო ზედმიწევნითი სიზუსტით არის დასახილველი მადლი სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში, სადა მისთვის ჩვეული ოსტატობით სწვდება ამ სიტყვის შინაარსობრივ ნიუანსებს და გვთავაზობს ასეთ განმარტებას: „მ ა დ ლ ი ესე არს, რომელმან არცა ნაცვლის-გებისათვის, არცა მოვრობისათვის, არცა შიშისათვის და არცა სიყვარულისათვის კეთილი და ძველის-საქმე ქმნას; კვლად მ ა დ ლ ი არს (ყოველივე) კეთილი; კვლად რადგა ცოდვა არა არს, იგი მადლიარს; ხოლო მადლიერი იგი არს, რომელმან დიქსოვნის კეთილმოქმედება მის ზედა ქმნილი, ხოლო მ ა დ ლ ი ბ ა რადგამს მოვიწესებდეთ მადლსა დღისთა ჩვენ ზედა ბოძებულსა და აღვიარებდეთ სიხარულით, ხოლო მადლის გარდაღად აქვს არს, რა ეამს კეთილი ვინმე ქმნას ზედა, ანუ საქმიითა, ანუ სიტყვიითა კეთილითა ვაქსენით კაცნი იგინი, ანუ თავიანთსკებითა, უკეთუ სხვა არარა ძალ-გვედგას“.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით მადლი არის:

- 1) სიკეთე, ძველობა, მოწყალება, კეთილი საქმე (საპირისპ. ცოდვა);
- 2) ძვ. რელიგ. ზეგარდმო ძალა, წყალობა;
- 3) ზეგარდმო მოძებული ნიჭი;
- 4) იგივე, რაც მადლობა.

აქვე დასახელებულია ფრაზეოლოგიური გამოთქმები: ღვთის მადლმა, რჩულის მადლმა, ზიარების მადლმა და ა. შ.

სიტყვაწარმოების თვალსაზრისით, მადლი ძველიდან მოყოლებული, განსაკუთრებით თანამედროვე ქართულში, მეტად პროდუქტიული ერთეულია. ამიტომაც, რომ მის სემანტიკურ ველში გამოიყოფა რამდენიმე ფორმობრივი ჯგუფი:

- 1) სიღვრითი აფიქციებით წარმოებული სიტყვები
- მადლიანი (=1. მადლის მქონე/კეთილი, სათანო ჰქველმოქმედი; 2. სანდომიანი, მიმზიდველი, სათანო).
- მადლიანად (=კეთილად, მოწყალებულ/გემრიელად, ჩივიანად).
- მადლიერი (=მადლობის გრძობის მქონე; კმაყოფილი, მადლობელი).
- მადლიერება (=მადლობის გრძობა).
- მადლიანობა (=მადლის ჭინა; მადლიანის თვისება).
- მადლიერობა (=მადლიერის თვისება).

უმადლო (=1. ვინც მადლს ივიწყებს—უმადური; 2. ვინც მადლს, სიკეთეს არ შერებდა, ვინც მადლი არ იცის; 3. ვისაც ბუნებით არაფერი აქვს მიმადლებული, უნიკო).

უმადური (=ვინც ვისიმე მადლს, სიკეთეს არ აფასებს; ვინც ვისიმე მადლიერი არ არის; უკმაყოფილო, მომღურავი).

უმადურად (=როგორც უმადურს შეეფერება—უკმაყოფილოდ)...

2) კ ო მ პ ო ზ ი ტ ე ბ ი

მადლისმყოფელი (=მადლის მქნელი, ძველმოქმედი, კეთილისმყოფელი).

მადლობილი (=მადლით მოსილი, მადლით აღსაყვანი, მადლიანი).

მადლობიანი (=მადლობით მოსილი, მადლით აღსაყვანი).

3) ზ მ ნ უ რ ი ფ ო რ მ ე ბ ი

მადლობა! (=ვისიმე მიმართ მადლობას გამოხატავს. „ხალხი მადლობს უფალს“).

მადლობა? (=მადლად ფასდება, მადლად გადასცემს, უბოძებს, უწყალობებს).

მამადლებს/მომადლებს (=მიანიჭებს/მოანიჭებს, უბოძებს, უწყალობებს).

ამათგანა მიღებული სახელწოდებები: მადლობა (=სიტყვით ან საქმით დაფასება სხვის მიერ გაწეული სიკეთისა).

მიმადლება/მომადლება (=მიანიჭება/მოანიჭება, ბოძება).

მიმადლებული/მომადლებული (=მიანიჭებული/მოანიჭებული, ბოძებული).

ასევე: მისამადლებელი/მოსამადლებელი, სამადლობელი და ა. შ.

ერთი საგულეობის ფაქტიც: ზემოაღნიშნული სიტყვებში, უო//უორ კონფიქტებით წარმოებულია გარდა, შენარჩუნებულია მადლ-ის ძირითადი მნიშვნელობა დადებითი სემანტიკური ელფერით, მაგრამ თანამედროვე ქართულში ზოგიერთმა ფორმამ განსხვავებული—ოდნავ უარყოფითი ელფერის შინაარსიც შეიძინა. მაგალითად, ძველ-ის მიხედვით, ამაღლის, დაამადლის ნიშნავს: „მადლად ჩაუთვლის ვისმე (თავის მიერ გაწეულ სიკეთეს, დახმარებას, ამაგს და მისთ).—დააყვრდეს“.

შესაბამისად, ამგვარი სემანტიკისა გახდა ნაზმარი სახელებიც: დაამადლება (=დააყვრდება), დაამადლებული (=დააყვრებული).

საანალოზო ზმნურ ფორმათა ასეთი შინაარსობრივი ცვლა გვიანდელი მოვლენა უნდა იყოს. ამას გვაფიქრებინებს (ადასტურებს) სულხან-საბაძეული განმარტება: დაამადლება/მიმადლება—მადლის მიცემა“.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ამ განმარტების მიხედვით, დაამადლა იგივეა, რაც მადლი მისცა. შდრ. ანალოგიური წარმოება დაანათლა.

მაშასადამე, XVII-XVIII საუკუნეებშიც მადლი, დაამადლება ისეთი კეთილი, ძველი საქმეა, რომელიც ხდება „არცა ნაცვლის-გებისათვის, არცა მოვრობისათვის, არცა შიშისათვის და არცა სიყვარულისათვის“. იგი არ მოითხოვს არავითარ სა-ნაცვლოს, მაგრამ ჩანს, უფრო მოგვიანებით დაწყებულია ზმნური ფორმების შინაარსობრივი დიფერენციაცია, რაც გამოიხატა სათანადო ფორმობრივი სხვაობითაც. კერძოდ:

ახალ სალიტერატურო ქართულში პარალელურად დამკვიდრდა, ერთი მხრივ, მიამადლა, მიამადლება, მიამადლებული/მიამადლება, მომადლება, მომადლებული (=უბოძა, უწყალობა, მიანიჭა...) და, მეორე მხრივ, დაამადლა, დაამადლება, დაამადლებული (=დააყვრდა...)

პირველის სემანტიკისათვის ამოსავალი ჩანს ზეგარდმო ძალა, ღვთიური მოწყალება, მეორისათვის კი—დადამიანის მიერ გაცემული წყალობა, პატივი, სიკეთე, რომელიც ყველათვის შეიძლება არ იყოს აბსოლუტურად უანგარო, ე. ი. განსხვავებულ სემანტიკას ფორმაც განსხვავებული მოუქმნა.

ცხადია, ეს პროცესი დღესაც გრძელდება. მაგალითად, თანამედროვე ქართულში წერითა და განსაკუთრებით ზეპირ მეტყველებაში ჩვეულებრივია ასეთი გამოთქმები: „ჰარგი საქმე კი გაუკეთა, მაგრამ ისე მიამადლა, რომ ფასი აღარ ჰქონდა“, „რად უნდა ასეთი საჩუქარი, მერე მაინც მიამადლის“.

მიამადლებული ლექსა ყლში არ გადაუვა“ და ა. შ. აქაც აშკარა დაყვრების სემანტიკაა. თუ დღეს და -- ზმნისწინიანი ფორმები თითქმის მხოლოდ დაყვრებას გულისხმობს, მო/მი-ზმნისწინიანები ერთდროულად ითავსებენ ორგვარ სემანტიკას (ბოძება, წყალობა და დაყვრება). მოსალოდნელია, რომ ამ უკანასკნელი ტიპის ფორმებშიც, და-ზმნისწინიანების მსგავსად, მნიშვნელობათა სრული დიფერენციაციისათვის მოხდეს ფორმობრივი განსხვავებაც: შდრ. შამადალა და მიამადალა...

უფრო დაწვრილებით ამ საკითხსა და აგრეთვე მადლ-ის ეტიმოლოგიაზე ცალკე გვექნება საუბარი.

ზმნის ობიექტური პირისა და რიცხვის სხვაობა საშუალო სკოლის VII კლასში

ზმნის ობიექტური პირის ნიშნების გაცნობამდე მოსწავლეებს უნდა გავაუმჯობესოთ ზმნის რაობა, სუბიექტური და ობიექტური პირების განსაზღვრა, სხვაობა პირდაპირ და ირიბ ობიექტებს შორის, ზმნისწინი განსაზღვრა უნდა გავხადოთ, რომ ქართულ ზმნაში სუბიექტური და ობიექტური პირებს თავ-თავისი ნიშნები აქვს. თავდაპირველად საანალიზოდ შეირჩევა ორპირიანი გარდაამავალი ზმნები. ზმნებს მივაწოდებთ კოდოსკოპით, პირის ნიშნებს კი გამოვყოფთ:

მ-ხატავს-ს ის მე
გ-ხატავს-ს ის შენ
ხატავს-ს ის მას

მ-სჯის-ს ის მე
გ-სჯის-ს ის შენ
სჯის-ს ის მას

მ-აქვს-ს ის მე
გ-აქვს-ს ის შენ
აქვს-ს ის მას

ზმნის ფორმაზე ნაცვალსახელების შეწყობის, I-II ობიექტური პირის მხოლოდობით და მრავლობითი რიცხვის ფორმების შედარება-შეპირისპირების შემდეგ მოსწავლეები თავად გამოვყენებ I და II ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნებს მხოლოდობისა და მრავლობითის: მ-, გ-, გვ-, გ-თ.

მოსწავლეებს ცოდნის განმტკიცების მიზნით დავეკლებათ, ტაბულაზე მოცემული წინადადებებიდან ამოწერონ ზმნები, გამოყონ პირისა და რიცხვის ნიშნები, ფუძე: 1. ფისო მამარაგებს 2. მე ბებო მზრდის. 3. შენ ნიკო გახატავს. 4. მასწავლებელი გაქვს. ზმნათა ანალიზის შემდეგ ზმნები უნდა გადავიყვანოთ III პირში, რაც მოსწავლეებს ადვილად მიიყვანს დასკვნამდე, რომ III პირდაპირობიექტურ პირს არც მხოლოდობით, არც მრავლობით რიცხვში ნიშანი არა აქვს. მოსწავლეებს კოდოსკოპით მივაწოდებთ ობიექტური პირის ნიშნთან ცხრილს.

ცოდნის განმტკიცებთ ორპირიანი გარდაამავალი ზმნების ანალიზით. ვარჯიშობის შემდეგ ჩატარდება საკლასო წერა. მოსწავლეებმა სა-ვარჯიშოდან უნდა ამოიწერონ ზმნები, გარაკვიონ პირთა როგორობა, გამოყონ პირისა და რიცხვის ნიშნები: 1) კოდალა ხეს უკაყუნებს და მკურნალობს. 2) ჩვენთან მოსვლა რამ გაგაბედინა? 3) ... და მერე თუნდაც ჩიტის რქე მისოვე. II გაცვეთილი დაეთმობა ირიბობიექტურ, პირის ნიშნებს, გაანალიზდება ორპირიანი გარდაამავალი და გარდაუვალი ზმნები:

მ-აქვს-ს ის მე
შე-მ-აქო მან მე
მ-ერევა-ა ის მე
მ-მ-ერევა-ა ის მე

აღნიშნულ ზმნებს გადავიყვანთ მრავლობითში: გ-აქვს-ს ის ჩვენ
გ-ერევა-ა ის ჩვენ

საუბრის მეთოდის, შეპირისპირების ხერხის გამოყენებით მოსწავლეები დასკვნაზე, რომ I ობიექტური პირის ნიშანი (მ-, გვ-) აქვს როგორც პირდაპირ, ისე ირიბობიექტურ პირს, ასევე II ობიექტურ პირში, როგორც ირიბ, ისე პირდაპირობიექტურ პირს აწარმოებს პრეფიქსი გ-, ხოლო მრავლობითობას აღნიშნავს ბოლოსართი -თ.

მოსწავლეებს ვავარჯიშებთ სათანადო ფორმების (გ-იყურებს, გ-იყურებ-თ, გ-ურგო-, გ-ურგო-თ) გრამატიკულ გარჩევას, თავსართებისა და ბოლოსართების გამოყოფას (ამ ეტაპზე საანალიზოდ მივყვებით როგორც ზმნისწინიანი, ისე ზმნისწინიანი ფორმები), ფუძის მონახვას. III ირიბობიექტური პირის ნიშნების ასხნამდე ყურადღება გამახვილებდა ობიექტების ფორმობრივ მხარეზე (მრთუნაცვალადალაზე) და არა სემანტიკურზე, გაანალიზდება ათამდე ზმნა. III ირიბობიექტური პირის ნიშნები გაცნობა ასეთი თანამიმდევრობით: მ-, ს-, ო-.

დავაზე დაიწერება ზმნები: მიმყვება ის მე. მიგაკვება ის ჩვენ, რომლებსაც მოსწავლეები ვავარჯიშებთ მორფოლოგიურად და აუღლებენ. ანალოგიური ზმნების ანალიზითა და შედარება-შეპირისპირების ხერხის გამოყენებით მოსწავლეები დარწმუნდებიან, რომ ზმნაში „მიმყვება“, „მიმყვებით“ მ- პრეფიქსი, III ირიბობიექტური პირის ნიშანი, ხოლო -თ ბოლოსართი მრავლობითობის აღმნიშვნელი სუფიქსი. ანალოგიურად უნდა განალიზდეს ზმნები მისხვავის, მისწერა.

ამის შემდეგ სასურველია დიაპოზიტებით მივაწოდოთ ზმნები, გამოვყოთ პირის ნიშნები და თავიდან ასოვებ:

- მ-ხატავს-ს ის მას
- მ-ფხვს-ს ის მას
- მ-მარაგ-ს ის მას მას
- მ-მ-გვარ-ა მან მას ის
- მ-კითხა მან მას ის
- მ-მ-ქალბ-ა მან მას ის

- მ-ს-ფხვს-ს ის მას
- მ-ს-ტყუ-ა ის მას
- ს-ისოვს-ს ის მას მას
- მ-ს-წერ-ა მან მას ის
- მ-ს-ძახის-ს ის მას მას
- მ-ს-ცოდ-ა ის მას
- გ-ს-ჩაერებ-ა ის მას
- მ-ს-ჭილ-ა მან მას ის
- მ-ს-სხავს-ს ის მას

საბოლოოდ დავარჯიშებთ მოსწავლეებს, რომ მ-ს გამოყენება აუცილებელია 7 სუბიექტურ-პირის ხოლო ს-ს-9 თანხმობის (დიაპოზიტები) წინ. გაანალიზდება ზმნით დაწყებული ზმნები უფარება ის მას, აუწყუდა ის მას... და მათ თავად უნდა გააცეთონ დასკვნა, რომ ზმნის წინ III ირიბობიექტური პირის ნიშანი ნოლია. შეპირისპირების ხერხით უნდა აქსნას III ირიბობიექტური პირის მრავლობითობის აღმნიშვნელი სუფიქსი -თ.

სასურველ შედეგს გამოიღებს ქართული, რუსული, ინგლისური ენების ზმნების შეპირისპირება:

მე ვ-წერ წერილს
Я пишу письмо
I am writing a letter

მე შენ ვ-წერ წერილს
Я тебе пишу письмо
I am writing a letter to you

ამ (და მსგავსი) ზმნების ანალიზით მოსწავლეები დარწმუნდებიან, რომ ობიექტური პირის გამოხატვის უნარი არც რუსულ, არც ინგლისური ენის ზმნებს არა აქვს, იგი ქართულისათვის არის დამახასიათებელი.

ამის შემდეგ გავცნობა ზმნის ობიექტური პირისა და რიცხვის მართლწერის საკითხები.

მოსწავლეებს ტაბულით მივწოდებთ ზმნის ობიექტური პირის (III პირის) ფორმები. მაღაცს, მარხავს, მუსრავს. დაფასთან გამოვლენ მოსწავლეს დაევალება ეს ზმნები ჩასვს I ობიექტური პირის ფორმაში, რაც მას არ გაუჭირდება: მ-მალავს-ს ის მე, მ-მარხავს-ს ის მე, მ-მუსრავს-ს ის მე. მოსწავლეები ზმნებს გაარჩევენ ორთოგრაფიულად და დარწმუნდებიან, რომ „თუ ზმნის ფუძე იწყება „მ“ თანხმობით, პირველ, ობიექტურ პირში თავს მოიყრის ორი „მ“. ამ წესს გაიმეორებენ და მოხდება ზმნათა ანალიზი.

სწავლებაში დადებით შედეგს გამოიღებს ტაბულის დამზადება, სადაც ობიექტური პირის ნიშანი ლურჯი, სუბიექტური პირის ნიშანი წითელი, ხოლო ზმნის ფუძე შავი ფერით იქნება ფიქსირებული.

ობიექტური პირის ნიშანი	მ
ზმნის ფუძე	მალავ
მარხავ	მართავ

ზმნა I ობიექტურ პირში
მ-მალავს-ს
მ-მარხავს-ს
მ-მართავს-ს

ანალოგიურად ახსნება 2 გვს. ორი ვ-ს თავმოყრის შემთხვევები.

I-II ობიექტური პირის ფორმათა მართლწერაზე ვარჯიშობის შემდეგ ყურადღება გამახვილებდა იმ ფაქტზე, რომ თუ სუბიექტური პირი პირველია, უ- პრეფიქსი შემდეგ ირიბობიექტური პირის ნიშანი არ იხმარება. მი-უფარავ, უ-კითხე, მი-უწერე და არა მი-უ-მ-გვარე, უ-კითხე-ცოდნის განმტკიცებას მოვალდებთ გრამატიკულ გარჩევის ხერხის გამოყენებით. ამის შემდეგ პარათებით მოსწავლეებს მივწოდებთ წინადადებებს, ბარათი უნდა ითვალისწინებდეს ზმნებზე პირის შეწყობას, პირთა როგორობის გარკვევას, ზმნის არასწორი ფორმის სწორი ფორმით გადმოწერას. მოსწავლეთა მიერ დაშვებული შეცდომები გაანალიზდება კლასის საერთო ძალისხმევით.

დამატებითი სავარჯიშოებით უნდა მოხდეს ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნებზე მიღებული ცოდნის განმტკიცება და გამოყვანება სავარჯიშოები შეიძლება იყოს: ა) მოცემულ სიტყვებზე შეადგინეთ წინადადებები (ზმნები მოცემულია არამართლწერილ ფორმით) და გამოიყენეთ სწორი ფორმა: მალავს ის მე, გვს ის ჩვენ, გონია ის შენ, ჭინია ის შენ, ვაქს ის შენ, მივარე შენ მას ის, ქვირთბ ის მას, სვდა ის... ბ) ზმნის III პირის ფორმებიდან აწარმოეთ I და II პირის ფორმები (მაღაცს ტანად, ცოდნ გვეს ჩაერობს...).

საქართველოს ისტორიის ახალი სახელმძღვანელო

გამოვიდა ცნობილი ისტორიკოსის - პროფ. თამაზ ბერაძისა და პროფ. მანანა სანაძის მიერ მომზადებული „საქართველოს ისტორია“. წიგნი პირველი (ანტიკური ხანა და შუა საუკუნეები). მასში გადმოცემულია საქართველოს ისტორია უძველესი დროიდან XVI საუკუნემდე, ანუ საქართველოს ისტორიის პრეისტორიული, ანტიკური ხანა და შუა საუკუნეები. როგორც წიგნის ანოტაციაშია მითითებული - საქართველოს ისტორიის ეს ვრცელი მონაცემი ასახულია „საქართველოს ისტორიის ნარკვევების“ პირველ სამ ტომში, რომლებიც გასული საუკუნის 70-იან წლებში გამოქვეყნდა და შეეძლებოდა საქართველოს ისტორიის ცოდნის მამოძღვებელ დონეს. მას შემდეგ თითქმის სამი ათეული წელი გავიდა. ამ დროის განმავლობაში სამეცნიერო მიმოქცევაში არაერთი ახალი არქეოლოგიური მასალა და წერილობითი წყარო შემოვიდა. გარდა ამისა ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მომხდარმა არსებითმა ცვლილებებმა, პირველ რიგში დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობის აღდგენამ და ოფიციალური მარქსისტული იდეოლოგიის მარწმუნებლად თავის დაღწევამ, შესაძლებელი გახდა თავისუფალი აზროვნებაც. ისტორიული ფაქტებისა და მოვლენების, ისტორიული პიროვნებების მოღვაწეობის ობიექტური, ქართველი ხალხის ინტერესების გათვალისწინებით, შეფასება. ამასთან დაკავშირებით დაიწყო საქართველოს ისტორიის მთელი რიგი, ხშირად საკენძო საკითხების და პერიოდებისაც კი, ახლებური დამუშავება. დღეისთვის ამ მიმართულებით სერიოზული მუშაობა ჩატარებული, რამაც დღის წესრიგში საქართველოს ისტორიის აღნიშნული პერიოდის ახლებურად გამართვის აუცილებლობა დააყენა. სარეკვიზო ნაშრომი ამ მხრივ გადადგმული ერთ-ერთი პირველი წარმატებული ნაბიჯია.

ამთავითვე უნდა განვაცხადოთ - წიგნი დაწერილია ქართული ისტორიოგრაფიის განვითარების თანამედროვე დონეზე. მასში მოხმობილია და მეცნიერულადაა გაანალიზებული დიდძალი მასალა, რომელთა ერთი ნაწილი სრულიად ახალია და ამის გამო უაღრესად საინტერესოა, როგორც სპეციალისტების, ასევე მკითხველთა ფართო წრისათვის. ავტორებმა ამ მასალის გადმოცემის ორიგინალური მეთოდი გამოიყენეს - ძირითად ტექსტში ჩართულია, განსხვავებული ფერის შრიფტით აწვებილი, დამატებითი მონაცემები, განმარტებები, ცალკეული ადგილები წერილობითი წყაროებიდან და ა. შ. ეს ვაკეთებულა ზომიერად, „ჩართული მასალა“ მჭიდრო კავშირშია ძირითად ტექსტთან, რის გამოც წიგნი სასამართლო საკითხავია.

ნაშრომის ერთ-ერთ უპირველეს ღირსებას შეადგენს ის, რომ მასში საქართველოს ისტორია წარმოდგენილია როგორც მსოფლიო ისტორიის ორგანული შემადგენელი ნაწილი. მოთხრობილია არა მარტო იმაზე, როგორ ეძიებოდა ქართველი ხალხი გმირულად და მამაცურად გარეშე მტრებს, არამედ რა მონაწილეობას იღებდა იგი მსოფლიო ისტორიულ პროცესებში, რა ურთიერთობა ჰქონდა როგორც მეზობლებთან, აგრეთვე იმ ხალხებთან და სახელმწიფოებთან, რომლებიც ამა თუ იმ ეპოქაში წამყვან როლს ასრულებდნენ ცივილიზებული სამყაროს ეკონომიკურ, პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ და კულტურულ ცხოვრებაში. კონკრეტულ ისტორიულ ფაქტებზე დაყრდნობით ნაჩვენებია, რომ XII-XIII საუკუნეების საქართველო მახლობელი აღმოსავლეთის, მთელი წინა აზიის, უმდიდრესი სახელმწიფო იყო, რომელიც აღნიშნულ რეგიონში მშვიდობისა და პოლიტიკური სტაბილურობის საიმედო გარანტს წარმოადგენდა.

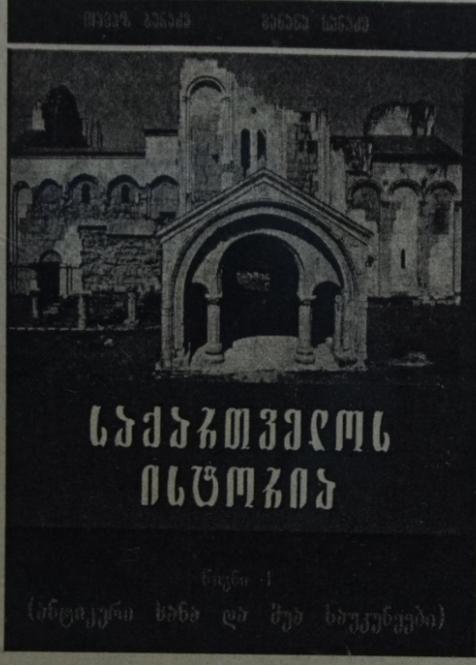
მკითხველი, ჩვენი აზრით, ყურადღებით გაეცნობა წიგნში მოტანილ შემდეგ მონაცემებს: მონღოლთა მიერ ჩატარებული აღწერის მიხედვით, იმდროინდელი ერთიანი საქართველოს სამეფოს მოსახლეობა, რომელშიაც ისტორიული სომხეთის მნიშვნელოვანი ნაწილი შედიოდა, 8 მილიონს აღემატებოდა. XI საუკუნისათვის ინგლისის მოსახლეობა კი, „მოტლანდიისა და ირლანდიის გამოკლებით, უკლ 15 მილიონს შეადგენდა, ხოლო XII ს. საფრანგეთის მოსახლეობა 5 მილიონს არ აღემატებოდა. საგულისხმოა, აგრეთვე, ის ფაქტი, რომ XVII საუკუნის პირველ მეოთხედში, პეტრე პირველის მეფობის დროს, რუსეთის იმპერიის მოსახლეობა 15 მილიონს არ აღემატებოდა.

აღნიშნული სახელმძღვანელო შედგება ხუთი თავისა და მასში შემავალი 54 პარაგრაფისაგან, რომელსაც თან ერთვის ისტორიული რუკები, ქართლის მეფეთა და ერისმთავართა, აგრეთვე ერთიანი საქართველოს მეფეების გენეალოგიური და ქრონოლოგიური ნუსხა. ყურადღებას იპყრობს ნაშრომის პირველი თავი, რომელშიც მოთხრობილია საქართველოს ბუნებრივ-გეოგრაფიული გარემოს, ქართული ხუნების, მეურნეობის დარგების, ქვეყნის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული მოწყობის (დღეს და ძველად), ქართველი ერის წარმოშობის შესახებ. ავტორების სასახელიდან უნდა ითქვას, რომ როდესაც საუბრობენ დღევანდელი საქართველოს მეზობლების

შესახებ, კონკრეტულად არის აღნიშნული ამ ქვეყნების ტერიტორიული სივრცე და მოსახლეობის რაოდენობა ნაშრომში ძალიან კარგად არის ახსნილი საყოველთაოდ ცნობილი ქართული და კავკასიური ტოპონიმების წარმომავლობა და მნიშვნელობა.

ჩვენს ქვეყანას საქართველო ჰქვია, მოსახლეობას კი - ქართველები. ახლო თუ შორეული მეზობლები სხვადასხვაგვარად აღიქვამდნენ ჩვენი ქვეყნის სახელწოდებას. ნაშრომის IV პარაგრაფში მისი ავტორები საკმაოდ ვრცლად და პოპულარულ ენაზე მოგვითხრობენ იმის შესახებ, თუ საიდან და რა ვითარებაში ჩამოყალიბდა საქართველოს უცხოური სახელწოდებები. იქნება ეს ბერძნული, სპარსული, თანამედროვე თუ წინაურ ევროპული.

ავტორები ძალიან კარგად გააძღვევენ ზოგად ისტორიის (მათ შორის საქართველოს ისტორიის) პერიოდისა და მისი, მიგვიხსნობენ ქართულ საისტორიო

სამეფოს ისტორია
წიგნი I
(ანტიკური ხანა და შუა საუკუნეები)

წყაროებზე, თავიანთ აზრს გამოთქვამენ „ქართლის ცხოვრებაზე“ - მის ავტორებზე, ქართული დამწერლობის შესახებ და პირველყოფილი საზოგადოების აღწერის შემდეგ შევყავართ იმ საინტერესო, წინააღმდეგობებით სავსე და ხშირ შემთხვევაში ბურუსით მოცულ იმ სამყაროში, რომელსაც ქართული სახელმწიფოს წარმოშობა და საქართველოს შემდგომი ინტელი ისტორია ჰქვია.

არც ერთ ქვეყანაში (მათ შორის ყველაზე ნაკლებტრადიციულშიც) ისტორიული პროცესები არ ვითარდება სხვა ქვეყნების ფაქტორის გათვალისწინებულა. რაც შეეხება საქართველოს სახელმწიფოს წარმოშობას ყოველ წარმოდგენილია საქართველო პოლიტიკური ერთეულების წარმოქმნა განვიხილოთ უძველესი ერებთან - გვიგატლებთან, შუმერებთან, ასურელებთან, ხეთებთან და ურარტელებთან კავშირის გარეშე. მით უმეტეს, რომ ქართულ საისტორიო წყაროებში ძალიან მწირი ცნობები გვაქვს ადრეული ქართული პოლიტიკური ერთეულების შესახებ. ავტორებსაც სავსებით მართებულად აქვთ მოცემული წინარეანტიკური, ანტიკური და ელინისტური სახელმწიფოების ისტორია, რომლებმაც უდიდესი გავლენა მოახდინეს ჩვენს ქვეყანაში განვითარებულ ისტორიულ პროცესებზე.

მიუხედავად ქართული წყაროების სიმწირისა, შეუძლებელია მკვლევარმა გვერდი აუაროს „ქართლის ცხოვრების“ ძველი პერიოდის ნუსხებს. ავტორებიც ასე იქცევიან, მაგრამ ამავე დროს მათთან გვექმება ერთი მორიდებული შენიშვნაც. სახელმძღვანელოში მოთხრობილია, რა ძველი ქართული სამეფო დინასტიების შესახებ, უკრტიკოდ არის მიღებული „ქართლის ცხოვრების“ ცნობები ამ სამეფო დინასტიების უცხოური წარმომავლობის შესახებ. ჩვენი აზრით, ხსენებულ საკითხს საკმაოდ კრიტიკული დამოკიდებულება სჭირდება განსაკუთრებით იმდროინდელ, რომ ყოველ ახალი სამეფო დინასტიის მმართველობის დაწყება დაკავშირებულია საქართველოს ისტორიის დიდ გარდამავალ ეტაპთან და პოლიტიკურ, კულტურულ და ეკონომიკურ მდლასვლასთან. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ავტორები საქართველოს ისტორიის მსოფლიო ისტორიასთან კავშირში განიხილავენ. ამ მხრივ, მისასაღებელია ქართულ-ბიზანტიური ურთიერთობის სხვადასხვა პერიოდების შესახებ ვრცელი და მაღალკადემიური მსჯელობა. 395 წელს ოფიციალურად წარმოქმნილი რომის იმპერიის პოლიტიკური მემკვიდრე, მრავალი ასეული წლის განმავლობაში მსოფლიოს პეგეში ეს სახელმწიფო საქართველოსთან მიმართებაში ჩვენი ქვეყნის ხან მყარდებდა და მოკავშირედ, ხანაც კიდევ, მოწინააღმდეგედ და დაუძინებელ მტარდ გვედგებოდა. ქართულ-ბიზანტიურმა აღრეულმა ურთიერთობებმა პოლიტიკურ პიკს V-VII საუკუნეებში მიაღწია, როდესაც ორ დიდ დამპყრობელს (ბიზანტიასა და ირანს)

შორის მოქცეული დიპლომატიურ ლავირებას (ცილილობა. სახელმძღვანელოს ავტორები ზუსტად გვაძღვევენ იმ ისტორიული მოვლენების მიზეზებსა და შედეგებს, რომლებიც თან ახლდა „დიდ ომიანობას“, პერაკლე კეისრის ლაშქრობებს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზანტიელებთან ერთად საქართველოში მოლაშქრე „ქართლის ცხოვრების“ ხაზარების ყოფნას ფრთხილად ეყიდეებიან და სავსებით მართებულად გვაძღვევენ „დასავლეთის თურქთა ხაკანატის“ მოკლე ისტორიულ ექსკურსს, იმ „თურქებისა“, რომლებიც ქართველმა მემკვიდრემ „ხაზარებად“ მოიხსენია.

ქართულ-ბიზანტიური ურთიერთობების კონტექსტში განიხილავენ ავტორები ახალი ქართული სამეფო-სამთავროების ჩამოყალიბებას და საქართველოს გაერთიანების მიმე ისტორიულ პროცესს. 36-ე პარაგრაფში, რომელიც ეხება საქართველო-ბიზანტიის ომებს მე-II საუკუნეში, ავტორების მსჯელობა სავსებით მართებულია იმასთან დაკავშირებით, რომ მსოფლიო ასპარეზზე ხელახლა დაბრუნებული ახლადგაერთიანებული საქართველოს სახელმწიფო ცდილობს გამოვიდეს კავკასიის მეთაურის როლში და ეს ბრძოლა, ამავე დროს, ბიზანტიასთან დაპირისპირებას ნიშნავდა. ბიზანტია-საქართველოს პოლიტიკურ ჭიდილში XI ს-ის პირველ ნახევარში ერთი, ძალიან კოლორიტული ფიგურა გვევლინება. ეს არის ლიპარიტ დიდი, ქართველი ფეოდალი ლიპარიტ ბაგვაში. ლიპარიტი ბაგრატ IV უპირისპირდებოდა და იმდროინდელ დაწყებული უახლესი პერიოდის ჩათვლით ამ პიროვნებაზე ქართულ ისტორიოგრაფიაში მკვეთრად უარყოფითი შეხედულება ჩამოყალიბდა. სახელმძღვანელოს ავტორები ცდილობენ კორექტურა შეიტანონ ლიპარიტ ბაგვაშისადმი დამოკიდებულებაში. ისინი ამ წინააღმდეგობრივი პიროვნების მოქმედებას იმდროინდელი რთული ეპოქით ხსნიან და სახელმძღვანელოს ე. წ. „ვიბეში“ მოკლედ, მაგრამ საკმაოდ მრავალმხრივ გადმოგვცემენ ლიპარიტ ბაგვაშის უარყოფით, მაგრამ ამავე დრომ ბევრ დადებით თვისებას. იმასაც, თუ როგორი ავტორიტეტიტი სარგებლობდა ეს ქართველი ფეოდალი მამინდელ ბიზანტიასა და „დიდ სელჩუკთა“ სახელმწიფოში. რაც შეეხება, სელჩუკებსა და მათ ლაშქრობებს საქართველოში - დიდ თურქობას“, მკაფიოდ არის მოცემული, თუ რა დიდი ზიანი მოუტანა საქართველოს ხაზარებელ ევლური, მომიანად ურდოების თარეშმა ჩვენს ქვეყანას და რა სახის ამოკანები უნდა გადაეწვეთა ყველაზე გამოჩენილ ქართველ ხელმწიფეს - დავით IV აღმაშენებელს.

დავით აღმაშენებლის მეფობა, მისი მემკვიდრეების - დემეტრე პირველის, გიორგი მეხამის, თამარისა და ლაშა-გიორგის მოღვაწეობა ჰუმანიტად „ოქროს ხანა“ საქართველოს ისტორიისა და ავტორებიც იმ დიდებულ ეპოქისათვის შესაფერისი მაღალკადემიური მსჯელობით გადმოგვცემენ ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ყველაზე საინტერესო და რომანტიკული ეპოქის ისტორიულ და კულტურულ მიღწევებს.

ამავე დროს, ავტორები კარგად ხსნიან იმ მიზეზებს, რომლებმაც გამოიწვიეს ძლიერი საქართველოს დაკანინება და მისი დამარცხება ჯერ სპარსებულბთან და შემდგომ მონღოლებთან. ნაშრომში საინტერესოდ არის მოცემული გიორგი ბრწყინვალეს მოღვაწეობა, თემურ-ლენგის ლაშქრობები და გაშლილია მსჯელობა იმის შესახებ, რამაც გამოიწვია საქართველოს დაშლა სამეფო სამთავროებად.

არ შეიძლება განსაკუთრებულად არ შევეხებით იმ ისტორიულ რუკებს, რომლებიც უხვად არის წარმოდგენილი ხსენებულ სახელმძღვანელოში. უნდა აღვნიშნოთ, რომ მანამდე გემოცემული ამგვარი სახის ნაშრომები ხშირ შემთხვევაში, განიცდიან რუკების ნაკლებობას. ცუდი შედარება რომ მოვიტანოთ, ისტორიული ნარკვევი რუკის გარეშე შეიძლება შევადაროთ იმ ავტომობილს, რომელსაც საჭე არა აქვს. ამ მხრივ ხსენებულ ნარკვევში ყველაფერი მაღალ დონეზე არის გამართული.

ყოველ კონკრეტულ თავს, ისტორიულ პერიოდს საკუთარი ისტორიული რუკა აქვს, რაღა თქმა უნდა, ავტორების დიდი შრომის ნაყოფია, რომელია შორის ბატონი თამაზი ისტორიული გეოგრაფიის აღიარებული სპეციალისტია და ის კიდევ ერთხელ ამტკიცებს იმ გამოთქმას, რომ „რუკის ცოდნის გარეშე ქვეყნის ისტორიის ცოდნა გამოიკლებულია“.

მისასაღებელია ის, რომ საქართველო ამ რუკებში კერძოდ არ არის წარმოდგენილი რუკები ამა თუ იმ პერიოდის მსოფლიო რუკებში, უმრავლეს შემთხვევაში ერთ კონკრეტულ მაგალითს მოვიყვანო. შეუძლებელია წარმოიდგინოთ თამარის სახელმწიფოს სიდიდე ისტორიულ რუკაზე, თუ ვერ აცნობებთ რუმის სასულთნოს, ხორეზმის, გვიკიტის, რუსეთის ბიზანტიისა და ევროპის სახელმწიფოთა ტერიტორიულ მიმართებას საქართველოსთან.

წიგნის გამოცემიდან მკაცრ ხნის შემდეგ ავტორებს კოკა თოფოლაძისთან ერთად გამოცეცს „საქართველოს ისტორიული ატლასი“, რომელმაც მოხსნა ის უკმარისობის გრძობა, რაც რუკებით დაინტერესებულ სპეციალისტსა და უბრალოდ საქართველოს ისტორიაზე მკვლევარებულ ქართველს გახსნავდა.

განსაკუთრებულია გვინა ეპოქის სახელმძღვანელოს ორი პარაგრაფი - 32-ე და 33-ე, სადაც საუბარია ქართულ ეკლესიაზე ანტიკურიდან და განვითარებული ფეოდალიზმის ხანაში. სახელმძღვანელოს აღნიშნულ ნაწილში ავტორები წარმატებულად ცდილობენ მოგვითხრონ ქრისტიანული წმინტის ვერცხვების შესახებ მამინდელ შრომითა და საქართველოში. საუბრობენ პირველ შრომით, საეკლესიო კრებებზე და საქართველოს რომელ ანტიკურ ქრისტიანულ სამყაროში. ნაშრომში საინტერესოა და მოთხრობილი დიოფიზიტისა და ბრძოლის შესახებ და იმზე, თუ რა გავლენა მოახდინა ამ ორი მიდინარობის სრულიად ქართულ ეკლესიასა და სახელმწიფოებრიობაზე. სახელმძღვანელოში ცალკე მკვეთრ არის მიღებული ქართულ-სომხური საეკლესიო განხეთქილებისადმი. ამ საეკლესიო დაპირისპირებამ და განხეთქილებამ (660 წ.) დიდად უარყოფითი როლი თამაშა საქართველოსა და სომხეთის შემდგომ ისტორიულ განვითარებაზე. ორი მეზობელი და უმეტეს შემთხვევაში მოკავშირე ერთი მრავალრიცხოვანი მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში კენჭად დარჩა. წიგნის ავტორები ამ დაპირისპირების შედეგებზე მოგვითხრობენ და საუბრობენ იმაზე, თუ როგორ ისარგებლა სასანიანთა ირანმა ორი ერის საეკლესიო განხეთქილებით თავისი ბატონობის განსამტკიცებლად აღმოსავლეთ აზერკავკასიაში. რაც შეეხება 46-ე პარაგრაფს, სადაც საუბარია საქართველოს ეკლესიაზე X-XIII საუკუნეებში, ავტორები საუბრობენ საქართველოს ეკლესიის საბოლოო დამოუკიდებლობის მოპოვებაზე (პატრიარქობის შემოღებაზე), ერთიანი საქართველოს საეპისკოპოსოების რაოდენობაზე, „დიდი სომხეთის სამიტროპოლიტოზე“, რუს-ურბნისის საეკლესიო კრებაზე, ქართული ეკლესიის მისიონერულ მოღვაწეობაზე რრდ. კავკასიაში და საერთოდ იმ მოვლენებზე, რომლებმაც წინა აზიაში ქართველობა და მართლმადიდებლური ქრისტიანობა იფრტური ცნებები გასადა.

ჩვეულებრივ საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებში და არა მარტო სახელმძღვანელოებში, ან სრულებით არაფერია ნათქვამი საქართველოს ეკონომიკაზე ან უკეთეს შემთხვევაში ძალიან ცოტა, რაც ვერ იძლევა წარმოდგენას იმაზე, რა როლი შეასრულა ქრისტიანობამ ქართველმა ხალხის ცხოვრებაში. ამ მხრივ, სარეკვიზო ნაშრომი სასიამოვნო გამოაკლის წარმოადგენს.

ამ საინტერესო და საქართველოს ისტორიის საკითხებით დაინტერესებულ, პირველ რიგში ჩვენი სტუდენტობისათვის, მუტად საჭირო სახელმძღვანელოს შემდგომი სრულყოფისათვის გვაქვს რამდენიმე შენიშვნა:

სახელმძღვანელოს 146-ე გვერდზე ნათქვამია: „დემეტრეს მეფობის პირველ წლებში თავი წამოყვეს დავით აღმაშენებლის მიერ შეიწირილებულმა დიდებულებამც, რომლებიც ძველი უფლებების აღდგენას შეეცადნენ, ამაში მათ ერთგვარად ხელს უწყობდა თვით დავით აღმაშენებლის ანდრომც, სადაც დემეტრეს სიკვდილის შემდეგ ტახტის შესაძლებელ მემკვიდრედ მისი უძმროსი მმა ვახტანგია დასახელებული“. კარგი იქნებოდა ავტორებს ეთქვათ, რომ დავითის ანდრძის ამ ნაწილის მიმართ, რომელიც არღვევდა საქართველოში დამკვიდრებული მემკვიდრეობის წესსა და ტრადიციას, გამოთქმულია ეჭვი, რომლის მიხედვით იგი დავითისული არაა და შედგება ჩამატებული.

201-ე გვერდზე ავტორები წერენ: „დავით რუსულანის ძემ მონღოლთა ბატონობას ვერ გაუძლო და დასავლეთ საქართველოში გაიქცა“. მისი ხელმძღვანელობით 1259 წელს მოწყობილ აჯანყებაზე კი არაფერია ნათქვამი.

აუცილებლად გასასწორებელია ერთი, ჩვენი აზრით, უნებლო დაუსუსი. 183-ე გვერდზე ავტორები წერენ - ბაგრატის ტახტის აცეპის თარიღი, 1003 წელი შემოგვინება იტაკის მოზაიკურმა წარწევამ აღნიშნული წარწერა მოიხსენიებულა არა მოზაიკურ იტაკზე, არამედ ტახტის მიღებულ ეკლესიაზე სარკელს ზემოთ. გარდა ამისა, ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ტახტის დასრუტის თარიღად მიღებულია არა 1698, არამედ 1692 წელი (ვახუშტი და სხვ.).

სახელმძღვანელო საქართველოს სამეფო სამთავროებად დაშლით დაიწყო. ჩვენთვის ცნობილია ავტორები აპოეტენ წიგნის მთავრ ნაწილს გამოცემის რაც აუცილებლად უნდა გაკეთდეს.

და ბოლოს რთვერი ავტორები აღნიშნენ წიგნის განკუთვნილია საშუალო სკოლების საქართველოს ისტორიის მანქნელებლსა და უკეთესი სპეციალისტული კოლეჯებისა და უმაღლესი სპეციალისტების სტუდენტობისათვის ჩვენს მთავრ დასახლებულ იმ ეს წიგნი შესანიშნავი საშუაარა ქართველი მკითხველისათვის.

სულხან კუპრაშვილი
კატრე ვაჟარაძე

როგორ ცხოვრობდა ორდინარული პროფესორი წინათ

განათლების რეფორმის უწყვეტი პროცესი რომელიც საზოგადოების ქვეყნიანობის და საზოგადოებრივი ცხოვრების პროგრესის შეთანხმებულ წინაპირობებს შესაბამისად განიცდის წინსვლას და ვერ იტანს პოლიტიკურ ავანტიურაზმსა და კონსერვატიული მოსაზრებებით განხორციელებულ ძალადობას, პარდაპროპორციულ დამოკიდებულებაშია საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონეზე. განსაკუთრებით ეს ითქმის ბოლო ორი საუკუნის მანძილზე, ვერაძელი ტიპის მაღალი საფეხურის საშუალო სასწავლებლების (გიმნაზია, რეალური სასწავლებელი, ლიცეუმი, საშუალო სკოლა ტექნიკური) და უმაღლესი სასწავლებლების (უნივერსიტეტი, აკადემიური ინსტიტუტი, ინსტიტუტი, კოლეჯი) ურთიერთდამოკიდებულებაში და მოსწავლეთა თუ სტუდენტთა კონტინენტის, სკოლის მასწავლებელთა თუ უმაღლესი სასწავლებელთა პროფესორ-მასწავლებლების სტატუსზე, მათ აქტიურ მონაწილეობაზე რეფორმის აქტიური საკითხების განსაზღვრაში.

ცხადია, ამჟამინდელი რეფორმის აქტიური საკითხების განსჯის დროს საჭიროა ყურადღებით გავანალიზოთ წარსულის გამოცდილება, რადგანაც მიუხედავად თანამედროვე რეფორმატორების დიდად საინტერესო მოსაზრებებისა, რაც დაკავშირებულია სწავლების შინაარსისა და მისი ინფორმაციული დატვირთვის, კომპიუტერიზაციის სრულ უზრუნველყოფასთან, უყურადღებოდ რჩება საშუალო და უმაღლესი სკოლის მასწავლებელი, რომლის ნებელობამ უნდა განსაზღვროს სწავლების ეფექტურობა.

ცხადია, სწავლების პროცესი, როგორც ტექნიკური საშუალება: ვიდეო-აუდიო-ფოტო თუ კომპიუტერული ინტერნეტული უზრუნველყოფაც არ უნდა ჰქონდეს მას, იყო და რჩება რთულ შემოქმედებით აქტიურ და არა გართობა-სანაობად ამიტომ, ის მეგვიდრეობა, რომელიც პედაგოგიკამ და ფ. იქოლოგიამ სწავლების პროცესის მორტივაციის და განწყობის საკითხების შესწავლაში დააგროვა, ხელნაწერი კომპიუტერული სწავლების ფუნდამენტად უნდა იქცეს.

ახლა იმ „შუალედური რგოლის“ შესახებ, რაც მოსწავლესა და კომპიუტერს შორის უნდა ჩადგას და მიზანშეწონილად წარმართოს სწავლების პროცესი. ესაა თანამედროვე მასწავლებელი, მისი სოციალურ-ეკონომიკური საჭიროებათა უზრუნველყოფის და აბსოლუტური მოუკიდრებლობის პირობებში. სახელმწიფო, რომელიც ვერ არეგულირებს ქვეყანაში უმაღლესი სასწავლებელთა და მათ მიერ გამოშვებული სპეციალისტთა რაოდენობის საკითხს, როცა ეს პრობლემები აბსოლუტურად თვითღონებზეა მიშვებული, დანტერესებული არც უნდა იყოს სწავლების რეფორმის და მისი ეფექტურობის საკითხებით.

ამჯერად ჩვენ განვიხილავთ მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში დაწესებულ ერთ რეფორმისტულ მოძრაობის ისტორიას, რომლიდანაც სასაზოგადოებრო დასვენებში შეიძლება ჩვენც გამოვიტყუროთ.

განათლების რეფორმისტობითა ყურადღების ცენტრში ყველთვის იყო უმაღლესი (შესაბამისად დაბალი საფეხურის) სკოლის მასწავლებელთა ცხოვრების დონე, უნივერსიტეტის სტატუსის შესახებ აკადემიკოს პანტუჩი ჩემბრევის (პეტროპოლის უნივერსიტეტის სამეცნიერო კომიტეტის წევრი) 1862 წ. გამოქვეყნებული მონაცემებით ოთხი უმაღლესი სასწავლებლის (სანკტ-პეტროპოლის, მოსკოვის, ხარკოვის და წმ. ვლადიმირის სპ. უნივერსიტეტების) მონაცემთა მიხედვით მათი ვითარება იქნება:

წლები	1860 წ. არსებული წლიური ხელფასი				1864 წ. საგარეულო ხელფასი (მზრუნველთა საბჭოს რეკომენდაციით)				შენიშვნა
	სანკტ-პეტროპოლის	მოსკოვის	ხარკოვის	წმ. ვლადიმირის	სანკტ-პეტროპოლის	მოსკოვის	ხარკოვის	წმ. ვლადიმირის	
1. ორდინალ პროფ.	1372	1543	1263	1350	3000	3000	2800	2400	იგულისხმება წლიური ხელფასი ოქროს მანეთებში
2. ექსტრადორ. პროფ.	1175	1095	952	980	2000	2000	2000	1700	
3. ლექტორი	600	504	568	500	1000	1200	900	700	
4. დოცენტი	500	500	500	500	1000	1000	1000	700	
5. ლაბორანტი	428	428	336	443	642	1200	700	500	
6. საბჭოს მდივანი	514	504	506	-	1000	1000	800	-	
7. რექტორი	2000	1964	-	-	2000	3400	3000	3000	
8. დეკანის დამხმედი	300	300	204	-	300	600	400	400	
9. ბიბლიოთეკარი	714	700	560	800	1500	950	1000	900	

მე-19 საუკუნის 60-იან წლების ოთხი უმაღლესი სასწავლებლის მზრუნველების მიერ შემოთავაზებული პროექტის პირობებში, ორდინარულ პროფესორზე გამოყოფილ 3000 (2342,5) ოქროს მანეთი უნდა დახარჯულიყო შემდეგი დანიშნულებებით:

1. შენობაზე, ბინა (5 საცხოვრებელი ოთახი, შესასვლელი და სამზარეულო) 600 მანეთი; გათბობა (30 საყენი შეშა—4 მანეთად საყენი, სახლში მოტანით) 120 მანეთი; განათება (4 ფუთი სტეარინის სანთელი, 3 ფუთი ქონის სანთელი, ლამპის ზეთი 11 მანეთი)—80 მანეთი.
2. საკვები, სადილი 5 ადამიანზე (ძროხის ხორცის 1 ფუნტის (450 გრ) ღირებულება 12-15 კაპ).—წელიწადში 450 მან; ჩაი, თეთრი პური, კარაქი, შაქარი (გაანგარიშებულია 8 კაპ. დღილით და 8 კაპ. საღამოთი 1 სულზე), ოჯახზე კი 80 კაპ. დღეში. წელიწადში 272 მანეთი.
3. წიგნები და ჟურნალები პროფესორისათვის 150 მანეთი.
4. შვილებისათვის დამატებითი გაკვეთილებისა და სახელმძღვანელოების შეძენის ხარჯები—180 მან.
5. მოსამსახურეებისათვის: მზარეული (5 მან. თვეში)—60 მან. ორ მოსამსახურეს (45 თითოეულს თვეში)—108 მან., მათი კვება (დღე-ღამეში 15 კაპ.) 164 და 25 კაპ., სულ 2942 მან. და 50 კაპ.

მკითხველს გაუვიწყრდება, როცა პროფესორისა და საერთოდ მასწავლებლის საყოფაცხოვრებო საჭიროებათათვის ხელისუფლების ზრუნვის გამოვლენას დინახავს წარსულში. ამჟამად კი, ეს პრობლემები, საერთოდ არ ანადგვებთ იმ კატეგორიის „მოღვაწეებს“, რომლებიც მხოლოდ ხელისუფლების შენარჩუნების ციებ-ცხელებით არიან დაავადებული და მასწავლებელსა და ექიმს თუნდაც „თავში ქვა უხლიათ“.

მოცემული ხარჯთაღრიცხვით, პროფესორის ოჯახისათვის არაა გათვალისწინებული ხარჯები: ტრანსპორტზე, მოგზაურობაზე, დასვენებაზე, განმრთობაზე, ბინის რემონტზე და დანახოვზე. ამ მონაცემთა გათვალისწინებით, პროფესორები ჩემბრევი, ბერეზინი, ჩუბინოვი (დ. ჩუბინაშვილი) და სხვები, რჩებიან იძლევიან უმაღლესი სასწავლებლის მუშაკთათვის: ორდინარული პროფესორს—5000 მან. წელიწადში, ექსტრადორდინარულ პროფესორს—3500 მან; უფროსი დოცენტი 2500 მან. უმცროსი დოცენტი და ლექტორი—1500 მან, აღმოსავლური ენების პრაქტიკულის მასწავლებელი—1000 მან; ბიბლიოთეკარი—2000 მან; ბიბლიოთეკარის მოადგილე—1500 მან; პრორექტორის თანამშემუშე—1000 მან; რექტორის დამატებით ანაზღაურება—1200 მან; პრორექტორის დამატებით ანაზღაურება 1060 მან; დეკანის დამატ. ანაზღაურება—500 მან; უნივერსიტეტის მმართველობაში მყოფი პროფესორს—300 მან; ფაკულტეტის მდივანს—200 მან.

ორდინალური პროფესორის წლიური ბიუჯეტი ბატონ-ჟობის გაუქმებისდროინდელ (1864 წ.) რუსეთში ძირითადად ასე გამოიყურებოდა: ბინა—800 მან; შეშა და წყალი—200 მან; განათება—50 მან; მოსამსახურე—200 მან; ტანსაცმელი—350 მან; წიგნები და საჭერი მოწყობილობები—250 მან; სადილი, ჩაი, შაქარი და სხვა—2000 მან; სამრეცხაო—150 მან; სოჯახო რემონტი—250 მან; გაუთვალისწინებელი ხარჯები—400 მან. ჯამში—5000 მან.

თუ ორდინარული პროფესორის წლიური ხელფასიდან გადავალთ თვიურ ხელფასზე და გავანგარიშებთ 1 კვ. ძროხის ხორცს მანეთებში გამოხატული ეკვივალენტის სახით, ასეთ ცხრილს მივიღებთ—ყოფილი საბჭოთა საქართველოს მონაცემების გათვალისწინებით:

ორდინალური პროფესორის ხელფასი, რომელიც ოთხი უნივერსიტეტის მონაცემებით 1500 ოქროს მანეთი იყო, ძალზე სავალალოდ ით-

ცხოვრების პირობების ზოგადი მონაცემები ორდინალური პროფესორისათვის	1860	1862 წ. რეალური.	1864 წ. იდეალური.	1960 წ.	2003 წ.
	1. წლიური ხელფასი. ოქროს მან.	1572	3000	5000	1700 მ.
2. თვიური ხელფასი	131	250	400	600 მ.	70 ლ.
3. 1 კვ. ძროხის ხორცი	0,20 მან.	0,20 მან.	0,25 მან.	3 მ.	5 ლ.
4. 5 სულ. ოჯახის წლიური ხარჯები სურსათზე	700	1750	1700	1095	1295 ლ.
5. ჩასაცმელზე	500	750	900	-	-
6. ტრანსპორტზე	100	100	100	-	-
7. წიგნებზე და ჟურნალებზე	100	150	200	-	-
8. დამატებითი გაკვეთილები და სახელმძღვანელოები	-	-	-	-	-
9. მოსამსახურეებისათვის	270	270	300	-	-
10. მოგზაურობა და სხვა	120	-	-	-	-
11. გაუთვალისწინებელი ხარჯები	-	-	300	-	-
12. ექიმი და აუთიაქი	-	270	300	-	-
13. ბინა და მისი გათბობა და რემონტი	400	700	900	-	-

ვლებოდა, რამაც პროფესორ კავერინს ატიქევიანა: „ერთ-ერთი არსებითი დიდი ნაკლი პროფესორის ახლანდელი მდგომარეობა იმაში გამოიხატება, რომ მისი მატერიალური პირობები სამშუხაროდ გამოიყურება.“

პროფესორის მოღვაწეობის ერთადერთი სფერო—მეცნიერება, კათედრა, უნივერსიტეტი—მოკრძალებულია, მაგრამ იმავე დროს ნიჭიერთათვის ძალზე ფართოა მოწოდებით. ერთადერთი, რაც უნდა პროფესორს ისაა, რომ მოხუცობის დროს მას ჰქონდეს უზრუნველყოფილი, დაუმადლებელი და უშეოთველი პურის ლუკმა, როცა იგი დაუძღვრდება, რომ გარდაცვალების შემდეგ მისი ოჯახის ბედი სადარდებლად არ წაჰყვას მას. მეტი არაფერი სურს მას. ვინც მეტს ეძებს, მას რად უნდა პროფესორობა: ის სასარგებლო იქნება სხვა ქმედებისათვის, რომლებიც ასე მრავალია“. С.П. Чебышев, Поднось собранные сочинения. Т. V. Из АН СССР. М. Л. 1957 Ст. 268.

ამჟამად ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს რამდენად დაკმაყოფილდა მე-19 ს-ის 60-იან წლებში უმაღლესი სასწავლებლის რეფორმის ისეთი აუცილებელი მოთხოვნის პირობა, როგორცაა სასწავლებელთა თანამშრომლობის ეკონომიკური უზრუნველყოფის საკითხი. მაგრამ მრავალი ოფიციალური და მემუარული მასალებიდან ირკვევა, რომ 900-იან წლებში, როცა სოციალ-დემოკრატიული და ანარქისტული მოძრაობა ინტელიგენციისა და მოსახლეობის ფუქსავატურ ნაწილებს დაეუფლა, უმაღლესი სასწავლებლების და იმპერატორების ჩინოვიკ-მოსამსახურეთა უზრუნველყოფა არც თუ ისე უიმედო მდგომარეობაში იყო, როგორც საბჭოში და მითუმეტეს დღევანდელ საქართველოში.

ღიმილის მომგვრელია დღევანდელ საქართველოში საშუალო და უმაღლესი სასწავლებლის რეფორმის შესახებ მაღალფარდოვანი სიტყვების ტრიალურიდან ფრქვევა და ბრტყლ-ბრტყლი დადგენილებების მომზადება და მათი აკრობირებისათვის გამართული თათბირები, როცა ამ რეფორმებს არ აქვს ეკონომიკური უზრუნველყოფა.

აკადემიკოს მათე მირიანაშვილი თავის მონაცემებში ბავშვობის წლებზე წერს, რომ მის მამას, რომელიც ექიმ-ვეტერინარად მუშაობდა განჯის გუბერნიის ერთ-ერთ მაზრაში, მე-20 ს-ის დასაწყისში ეძლეოდა 240 მანეთი, ოქროთი თვიური ხელფასი. ის იგონებს, რომ 1 ურემ საზამთროში, რომელიც 8 სულისაგან შემდგარ (4 ოჯახის წევრი, 3 მოსამსახურე ქალი და 1 მამაკაცი) ოჯახს მთელ ზამთარს ეყო, მანეთი

და 20 კაპ. გადაუხდიათ. ამასთან ოჯახს ხშირი სტუმრიანობა ჰქონია ცაგერის რაიონის სოფ. დერჩიდან (ასათიანების სახლიდან), ყვარელის რაიონის სოფ. შილიდან (მირიანაშვილების სახლიდან) და ქ. თბილისიდან და მინც შემტებულ ოჯახად ითვლებოდა იმ მხარეში. ამასვე იგონებს აკად. ა. ჩანელიძე, რომლის მამაც სასამართლოს აღმასრულებლად მუშაობდა ქუთაისში 900-იან წლებში, ხელფასი ჰქონდა 50 მან. თვეში. ამ ფულით არსებობდა ოჯახი, რომელიც 9 წევრისაგან (5 მცირეწლოვანი და მამა და ორი მოსამსახურე) შედგებოდა. იმ დროს თონის პური, რომელიც ახალ 50 თეთრი ლირს, თურმე 2 კაპიკად იყიდებოდა. ეი მყიდველობით უნარით ოქროს მანეთი ლარს 25-ჯერ ჰარბობდა. ასე, რომ მამინდელ სასამართლოს აღმასრულებელ მოხელეს 1250 ლარზე ნაკლები არ ჰქონია. თუ ამ კოეფიციენტით ვიანგარიშებთ ორდინარული პროფესორის თვიური ხელფასი 1860 წლის ნორმატივით (250 მან), მაშინ გამოდის, რომ მას ხელფასი მინიმუმ 5250 ლ. ხოლო 1864 წლის ნორმატივით (თვიური 400 ოქროს მანეთის ხელფასის შემთხვევაში) 10000 ლარი (?!) უნდა ჰქონოდა, ეს დაახლოებით ის ხელფასია, რომელიც ამჟამად ეძლევათ (ოლონდ დოლარებში), ევროპაში და ამერიკაში მომუშავე უმაღლესი სასწავლებლის მასწავლებლებს. ჩვენს მასწავლებელს კი მიზერული ან პირდაპირ, რომ ვთქვათ მათხოვრული ხელფასი აქვს. ეს გრძნობა კიდევ უფრო მძიმეა, როცა ხედავ, თუ როგორი დიდი გააფთრებით და აკრძალული მეთოდებით იბრძვის აღმასრულებელი ხელისუფლება იმისთვის, რომ უმაღლესი სკოლის მასწავლებლებმა მთელი თავისი ენერჯია არ მოახმაროს მისთვის საყვარელ მეცნიერულ და აღმზრდელობით საქმიანობას და ყოველდღიური ფიქრი და მისი პრაქტიკული მოქმედება შეალიოს ოჯახის და საკუთარი თავის შიმშილისაგან თავის დახსნის საქმეს.

ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ორდინალური პროფესორი **თორნიკე ავალიანი**

გამომცემელი და პრინტირების წარმომადგენელი: **საქართველოს ლიტერატურული მემკვიდრეების გამომცემლობა**
 მისამართი: ქ. ქუთაისი, თამარ მეფის ქ. №59, ქვე დიდიუკტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი.
 გაზეთის ელექტრონული ვერსია ინტერნეტში: <http://www.opentext.org.ge/kartuli>